

SOCIETATEA DE MÂINE

Cuprinsul:

- PROBLEME SOCIALE:** *La o nouă răscruce a destinelor românești* Ion Clopoțel
Teatrul și societatea bănățeană Dr. Ion Țelcu
Acuța problemă a Moșilor Ion Clopoțel
Memoriul transilvănenilor în chestiunea Moșilor Horia Trandafir
Termenii finali ai litigiului româno-maghiar Ion Clopoțel
- FIGURI REPREZENTATIVE:**
O personalitate: prof. Ion Lupas Ștefan Pascu
† Constantin Banu Ion Clopoțel
- TRANSILVANIA VECHIE:** „Scri-sorți” de Enea Hodoș I. Dimitrie Suciu
- EUROPA CONTEMPORANĂ:**
Palladio și stilul baroc Rodica Clopoțel
Relațiile româno-italiene Bruno Manzone
- PAGINI LITERARE:** *Masa unui burtă verde* N. Pora
- ACTUALITĂȚI:** *Harie Chendi despre presă* Horia Trandafir
Pro domo Ion Clopoțel
- CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE:** *Enciclopedia Cugetarea. Bisericile de lemn, Guțciardini, M. G. Cantacuzino, Târgul sărutatului, Victor Brătulescu, (Miniatură), Barbu Slătineanu (Ceramica), Salonul oficial, Centenarul lui Parmigiosimo, Expoziția grupului grafic* Cronicar
- CĂRȚI REVISTE, ZIARE:** *Bromfield (Un erou modern), Gh. I. Brătianu (O enigmă), Barnoschi (Calea împărătească), N. Constantinescu, A. P. Bănuț, Grigore Bugarin, M. Beniuc, Vlăicu Bârna, Aurel D. Bugariu, Salcia, Danciu, Stoe Ioanițiu, D. Alimoș, Oct. Metea, Cartoian Sadoveanu. Clasicii (Creangă, Bălcescu)* Horia Trandafir
- FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI:**
Două metode. — Generalul Antonescu. — Aducerea în legalitate. — Nesocotință gravă. — Muncă și talent. — Autoritate și libertate. — O tradiție scumpă. — Capitalul forestier român. — Două propuneri salvatoare. — Lozinci de Avram Iancu. — Posesiunile franceze în Africa. — Protestul universitarilor. — Tratatamentul minoritarilor. — Către murul din România Redacția
- COPERTA:** *Drumurile (Golgota națională în 1940)* Ion Vlasiu

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 1800-1944
Exemplar legal

Director: ION CLOPOȚEL

Inscrisă în registrul Trib. Com. Ilfov cu Nr. 1927/38. Redacția și Administrația: București 6, str. Dr. Asachi 11 (Cotroceni).

APARE TRIMESTRIAL

ANUL 18

Trimestrele Ianuarie, Febr., Martie 1940
Trimestrul Ian., Febr., Martie 1941

no 1

(no 373 dela apariție)

ABONAMENTE ANUALE:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Societăți culturale, școli . . 1900 L
Liber-profesioniști 600 L
Funcț., studenți, muncitori 500 L
In străinătate: dublu
Abonamente se remit anticipat prin CEC no. 1213

Recensământul este instrumentul cunoașterii realităților românești și baza tuturor reformelor sociale; ajutați înregistrările cele mai exacte

Tara și poporul român au acordat sprijiniri și credite morale aproape tuturor guvernelor și regimurilor; în proverbiala sa bunătate și în profunda-i sete de dreptate, românul vedea în fiecare o nouă speranță de îndreptare; atât de multe erau necazurile și atât de simțite lacunele organizării noastre, încât schimbarea părea o condiție a binelui ce va să vină, — de ce n'am acorda cel puțin aceeași încredere și regimului revoluționar prezidat de generalul Ion Antonescu ?

Cum primește publicul cititor „Societatea de mâine” :

„Revista de tradiție, își păstrează programul ce și-a propus, dând îmbolduri spre studiul realităților românești, adâncind probleme sociologice sau culturale de vie actualitate. Astfel ultimele două numere, cu bogat conținut, oferă documentate articole referitoare la aceste preocupări.

În lectură cu opera de cunoaștere și de ridicare a satului românesc d. I. Clopoțel prezintă rezultatele unei anchete întreprinse în comunele Cornereva și Bogoltin din Banat și stăruind asupra condițiilor mizerabile de trai ale populației, face următoarea constatare: „Trecem pasiv pe lângă marele fluviu al vieții fără să ne întrebăm conștiința dacă suntem ori nu datori să captăm noile izvoare ale sănătății și să aducem în făgaș săndtos fluviul forțelor morale și materiale”.

Pe de altă parte, conștient de pierderea formelor caracteristice de viață românească din pricina rapidei adaptări la civilizație, d. Ion Chelcea își face o datorie din notarea conștiințioasă a vieții păstoraști din alte două comune bănățene. D-sa descrie traiul și uneltele păstorilor, informându-ne asupra „termenilor” regionali păstoraști, notare folosită atât sociologului cât și lingvistului.

Alți colaboratori întregesc conținutul publicației, abordând probleme variate și pline de interes, nu numai din domeniul preocupărilor românești ci și universale”.

(Rev. FAMILIA: El. May-Popovici)

Îată ce spune „Noua Gazetă de Vest” în 15 Mai 1940 despre „Societatea de mâine” :

Întră în al 17-lea an de apariție, revista literară a d-lui Ion Clopoțel se menține la nivelul frumoaselor reviste, prin bogate colaborări. Numărul primului trimestru al anului în curs, cuprinde variate preocupări, de ordin literar, social, istoric. Directorul revistei semnează un bine și adânc gândit articol:

„Prin cunoaștere la independență eternă”, în care cu sincer entuziasm salută năzuința continuă a celor ce conduc destinele neamului, spre încurajarea și promovarea valorilor adevărate care-s capabile apoi să servească drept model ridicărilor de noi valori spirituale, prin care progresul e asigurat. Alce Gabrielescu cunoscută din colaborarea la revistele bucureștene, semnează o frumoasă încheiere de idei în „Emigranții”. Ion Călugăru face considerații asupra problemei „O altă Americă la orizont”. Nu mai puțin interesant și instructiv e studiul lui Ștefan Pascu asupra „Influenței lui Gh. Șincai asupra lui Papiu Ilarian”. Nuvela lui Mircea Bandu: „Calul din vis” bine încheagată. Neobositul colaborator bănățean Aurel D. Bugariu scrie despre „Noua literatură bănățeană”. Un vast studiu de monografie a comunei Alioș, semnează Ion Dimitrie Suciu. Într'un studiu bine și cu pricepere redactat Florea Florescu analizează „Psihologia Motilor”. La un secol dela apariția „Daciei literare”, despre importanța acestei reviste scrie Vlaicu Bârnea. Epigramistul Ion I. Mioc prinde în considerații largi „Contribuția epigramatică a Banatului”. Revista a ceea ce de un ridicat nivel literar și cultural mai are note despre fapte și observații”.

Din ziarul „Dacia” din Timișoara :

„Intrând în al 17-lea an de apariție, revista d-lui Ion Clopoțel păstrează aceiași ținută serioasă și ca întotdeauna prezintă un material compact: probleme sociale, actualități, figuri reprezentative Ardealul istoric, viața intelectuală pagini literare, cronică bogată, fapte, idei, observații.

Din eseul „Prin cunoaștere la independență eternă” semnat de d. Ion Clopoțel, reținem: „Nevoia de cunoaștere a țării a constituit adevăratul program al „Societății de mâine”. De 17 ani această revistă acumulează prin studii de răbdare pe teren cunoștințele precise ce pot forma bazele solide de guvernământ”. O muncă utilă condusă de un intelectual”.

„Țara Nouă” din Cluj scrie :

„Șaptesprezece ani în viața unei reviste românești nu însemnează o perioadă neglijabilă. Dacă vechia revistă clujand — care apare acum de ani de zile la București — s'a menținut cu dăruire în vremuri destul de protivnice, înseamnă că ea a răspuns unor reale necesități.

Consacrată în primul rând problemelor sociale, în anii imediat după război când totul se clădea sau trebuia clădit și la noi pe alte temelii, Societatea de Mâine a vechiului gazetar ardelean care este d. Ion Clopoțel a avut rol de seamă în publicistica românească. Pe o linie care a plecat curajos pentru cele mai progresive reforme sociale menite a crea înfrățirea socială, Societatea de Mâine a fost un factor de seamă al revendicărilor democratice, întemeiate pe studii serioase și documentare obiective.

Paginile publicației însă n'au neglijat nici viața literară, nici plastică, muzica sau preocupările științei cari au găsit întotdeauna croniciari dibaci și talentați.

Editorialul acestui număr „Prin cunoaștere la independență eternă”, semnat de d. Ion Clopoțel, este închinat răvnei pe care o arată guvernării noastre de azi de a încheia epoca improvizărilor și diletantismului și de a începe o eră nouă, a priceperilor și competițiilor.

Un articol de o senzațională relevanță este „O altă Americă la Orizont” datorit d-lui Ion Călugăru, în care ne împărtășește vederile scriitorilor sud-americani Waldo Frank și Blaise Cendrars despre structura lumii viitoare.

De probleme sociale românești se ocupă în acest număr d. Florea Florescu în „Psihologia Motilor” și Ion Dimitrie Suciu în „Monografia comunei bănățene Alioș”. La loc de frunte, după tradiție, Banatul mai e reprezentat în dările de seamă ale d-lor Aurel D. Bugariu despre „Noua literatură bănățeană” și Ion I. Mioc „Contribuția epigramatică a Banatului”.

Istorie, literatură și cronici bogate semnează Ștefan Pascu, Mircea T. Bandu, Mircea Șerbănescu, Vlaicu Bârnea, Marcel Olinescu, etc.

Relevăm coperta, datorită picturii; N. Brana, reprezentând pe Horia Cloșca și Crișan.

Sub guvernarea generalului Antonescu s'au ars cu fierul roșu atâtea răni, s'au legiferat atâtea necesități acute, s'au făcut intervenții iuți cari curmă răul și schimbă esențial fața României în spre bine, — de ce ne-am complăcea în espectati vă, în îndoială, în năvălită opoziție ? Formulele de unire și solidaritate națională să fie practicate deopotrivă de guvernanți și guvernați, înlăturând viciul spiritual al guvernelor oligarhice și al opozițiilor intransigente de ieri ! Să se deschidă era veritabilului monism politic și social !

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SOCIALA CULTURALA

La o nouă răscruce a destinelor românești

Asistăm la transformări iuți și de un radicalism neîntâlnit într'alte vremi. Tempo-ul grăbit al rostogolirilor vădește neastâmpărul omenirii întru a-și croi alte făgașe de viață mai conforme nevoilor de toată ordinea.

Războiul grozav, al doilea după cel din 1914, izbucnit atât de repede și nu de mai mică amploare — dimpotrivă el încinge, după Africa, și al treilea continent, — imensitatea Asiei — deci luând proporții mai universale decât oricând, închide în el fermentii unor schimbări și mai profunde decât în 1918 în destinul țărilor și popoarelor lumii.

Omenirea trăește astfel unele dintre cele mai dramatice și epopeice zile cari vor rodi prefaceri nemaivăzute, și ne grăbim să adăugăm: nu numai în sensul răului.

E surprinzătoare faza aceasta contemporană care provoacă svârcoliri, despicări tragice din tiparele anterioare de așezări umane și frământări uriașe.

Dar poate că umanitatea plătește polițele unor erori grave, unor inadaptări la timp, unor viduri ce se cereau împlinite. Războiul european este pornit în semnul răzvrătirii, este un război al statelor proletare împotriva plutocrației. State sărăcite ca Germania, Italia și Japonia, își revendică spații vitale și participări la exploatarea bunurilor mondiale cum sunt coloniile asupra cărora învingătorii din 1918 instituiseră monopoluri prea provocatoare.

Cu un avânt fără seamăn și cu un risc care a înmărmurit lumea, Germania a biruit toate obstacolele și a dărâmat toate fronturile — în frunte cu cel francez — ce îndrăzniseră să i se opună în Europa. Dominațiunea germană este acum un fapt necontestabil. După victoria cu armele urmează organizări corespunzătoare în latura economică. Din Norvegia până în Spania și dela Marea Albă până la Marea Neagră victoria germană — căreia i s'au aliat armate italiene — a impus adaptări noi.

În ciocnirea dintre marile imperii Germania, Anglia, Franța și Italia, apoi ca o consecință a pactului neașteptat și sensationnal germano-rus, România a fost constrânsă să suporte, fără putință de svâcnire, grave amputări: consimțirea la rectificarea graniței cu Bulgaria, cedarea Basarabiei și acceptarea arbitrajului dela Viena care a sfâșiat trupul Transilvaniei milenare românești.

Se răzbină unele grave greșeli: oscilațiile politice românești externe, lipsa unui comandament onorabil intern și apoi absența unei propagande din vreme pentru lămurirea opiniei publice internaționale asupra caracterului declarat românesc al provinciilor Basarabiei și Ardealului.

Regimul dictatorial instaurat de fostul rege Carol II în Februarie 1938 departe de a fi dus țara la unire, la solidaritate, la pregătire militară conform exigențelor de apărare, a comis excese și abuzuri împotriva libertăților publice, a persecutat pe oamenii politici, a suprimat chiar pe căpeteniile mișcării legionare, s'a dovedit intolerant, sectar, și mai ales a păcătuit prin corupția camarilei și incapacitatea de a pune în fruntea treburilor publice bărbați experți, de caracter și nepătați. Chiar în fruntea articolului de fond din n-rul trecut, în care arătam ideile și impulsunile fostului rege și fostului regim, am putut strecura pasagiul final adormind vigilența cenzurii (care ne suprimase șase pagini complete de materie cu totul inofensivă într'o revistă de studii obiective) despre condițiunea unică a unei guvernări:

— „alegerea valorilor experimentate, a individualităților de caracter și cunoaștere exactă, a bărbaților căliți în focul luptelor ce ne-au dus la unitatea națională, a creatorilor verificați. Spiritul de clică a luat proporții îngrijorătoare în societatea românească: pecinginea trebuie desrădăcinată. Un singur criteriu de selecție: capacitatea; o singură conduită morală: cinstea..., îmbogățirea demăsurată provoacă nemulțumiri și incită la excese“...

Credem, că noi, apăsând tare pe această condițiune, ne-am împlinit datoria morală, ne-am căscărcat conștiința. Prădășirea regimului s'a produs într'o clipită, ca un castel spaniol de carton; nu numai niciun regret, ci deadreptul o explozie de destindere și o unanimitate de însuflețire la ivirea salvatorului: Generalul Ion Antonescu.

Lupta fratricidă a încetat.

Noi aceștia dela „Societatea de mâine“ suntem deprinși cu metoda examinării atente a evenimentelor sub specie aeternitatis.

N'a fost număr de revistă în care să nu analizăm evoluțiile rapide sociale, și să nu conchidem asupra fenomenului sociologic al concentrării tuturor puterilor în mâna statului desvelind cauzele reale ale noilor conformațiuni.

Atât de fărâmițată era puterea în stat, atât de amplificate și individualizate erau compartimentele de dispunere, de producțiune, de execuție și de organizare pe cont propriu, încât bunul plac stăpânia nesupărat, iar „eflorescența“ conducătoare era de un nivel scăzut, de o joasă extracție și de o rapacitate profitoare imposibil de zăgăzuit.

Impotriva descumpănilor, desamăgirilor și desorientărilor stârnite de convulsiunile sociale — cari la noi au atins punctul culminant prin atrocitățile și prigoanele maghiare în Ardealul cedat — noi ne îngăduim, în temeiul studiilor de perspectivă cu cari suntem familiarizați, să prevedem două lucruri cari pot fi o alinare, o refacere a curajului stins, o îmbărbătare pentru viitorul nostru național: a) războaiele, revoluțiile, răscoalele, marile frământări sociale au sfârșit și au deschis porțile progreselor uimitoare; și b) o lume nouă se naște sub ochii noștri, o lume a învierii după Golgota înfiorătoare pe care o trăește neamul românesc, și atârnă de noi, de forța noastră de concentrare și organizare solidă, ca și de vitejia reinviată pentruca să consolidăm statul mutilat, să restabilim încrederea înșelată și să refacem unitatea națională sfârșită recent în împrejurări atât de crâncene.

Generalul Antonescu, tineretul și toată intelectualitatea noastră călită în simțul jertfei și răspunderii, vor pune desigur, în mod hotărît, drept și vânjos temelii tari ale ofensivii apropiate care să smulgă poporul din umilință, să refacă vitejia și demnitatea națională prin repudierea sectarismului politicianist, a moravurilor și clișeele de guvernământ de ieri, ca și prin chemarea la muncă a tuturor valorilor veritabile de cari dispune încercatul nostru neam.

Trăim vremea deplasării de termeni, a contrastelor, a golirii de conținut pentru multe noțiuni și concepte. Democrațiile de ieri se lăsau mistificate de inmixtiunile capitalismului odios, iar curentele de dreapta luau contact cu masele populare și formulau revendicări chiar mai radicale decât democratismul. Democrațiile îmbătrâniau, deveniau conservatoare și plutocrate, iar extremele de dreapta le supralicitau forța de reformă. Mussolini exaltă masele prin agrăirea consecventă: „proletari!“ Astfel avem mai degrabă o schimbare de etichetă, nu una de fond. Contează spiritul de dreptate și primatul muncii în ridicarea maselor.

Concluziunea? Să ne dăm mână cu mână, să punem umăr la umăr și prin efort sporit tot ce e valoare la neamul nostru, în cadrul legilor, fără criticism comod, fără opoziționism steril, să ieșim din eclipsă și să reclădim ființa românismului, în stat unitar neatârnat, de o frumusețe și măreție superioară celei de ieri.

ION CLOPOȚEL

Capitalul forestier român

a suferit o pierdere de aproape o treime prin ceea ce trei amputări teritoriale. D. inginer și consilier silvic M. Florescu face următoarele constatări:

Prin cedarea de teritorii către Rusia, Bulgaria și Ungaria, pădurile românești au suferit o grea pierdere. Pe provincii ni s'a rășluit din trupul pădurilor României astfel:

Din Basarabia 199.460 ha.
Din Bucovina 186.806 ..

Din jud. Dorohoi 4.000 ..
Din Dobrogea 106.923 ..
Din Ardeal 1.403.839 ..

În total 1.901.028 ha.
Aceste 1.901.028 ha, rășluite, pe natură de proprietari, se prezintă astfel:

Din pădurile statului 446.416 ha.
Din pădurile posesorilor și administrate de stat 776.197 ha.
Din pădurile particulare 678.415 ha.

Total 1.901.028 ha.
Aceste date au fost publicate în

„Ogorul românesc“ de d. ing. silvic C. Popescu.

Cum după datele statistice întocmite în 1926 de d. ing. silvic V. Sabău, suprafața pădurilor României era de 6.448.475 ha. (în urma expropriierilor) rezultă că cele 1.901.028 ha, ce ni s'a rășluit în 1940, reprezintă 1/3 parte din suprafața pădurilor țării.

E cea mai grozavă amputare ce s'a făcut din trupul frumos și falnic al pădurilor României și care va avea repercusiuni adânci în politica forestieră a țării.

Chestiunea Moşilor -- „Călăutul lui Achile” al României

Grupele de probleme şi soluţiile lor

Cu o energie şi cu un avânt continuu împropătat atacăm de 17 ani în coloanele „Societăţii de mâine” marea problemă românească a Muşilor Apuseni. Nu numai eu, ci o seamă din cele mai scripitoare inteligenţe, mai devotate conştiinţi româneşti şi mai combative condee.

N'am slăbit nici o clipă în abordarea tuturor laturilor problemei, pentru că am fost pătrunşi de realitatea, de adevărul stărilor sociale nenorocite şi profund regretabile între cari îşi duc existenţa tragică străvechea şi brava populaţie a Moşilor lui Horia şi Iancu.

Convingerea, că odată şi odată va bate ceasul deslegării dure-roasei tragedii moşeşti, ne-a dat înfrînute puteri de muncă şi nici o piedică, nici o ignoranţă, nici o coaliţie blestemată, nici o zădărnire din partea vreunor guvernanţi nu ne-au putut abate dela simful nostru de datorie.

Incheiam la sfârşitul anului trecut astfel cronică despre „starea” cercetărilor mele sociografice şi demersurilor pe lângă guvern (guvernul de 5 săptămâni al d-lui C. Angetoianu, iar cel următor peste tot nu s'a mai emoţionat de problemă).

„Chestiunea Moşilor şi a celorlalte regiuni muntoase de aceeaşi configuraţie biopolitică şi economică (Maramureşul, Hunedoara şi Banatul de Sud), credem că a ajuns într'o fază culminantă: după 11 luni de reînviată şi amplă cercetare pe teren şi reexaminare cu toţi factorii locali de răspundere administrativă (în frunte cu inspectorii generali şcolar, sanitar, agricol, edilitar, cooperatist şi industrial de pe lângă cele trei ţinuturi transilvănene), directorul nostru a întocmit un vast raport conţinând problemele celor 14 grupuri şi departamente de stat. Pe temeiul acestui raport (care va fi publicat de îndată ce va obţine autorizaţia necesară) prezentat d-lui ministru de interne, şi în întimă legătură cu principiile teoretice şi practice cuprinse în volumul său recent *Satele răsleţe ale României*, directorul nostru

a procedat la redactarea unui statut de funcţionare a autorităţii speciale cu sediul în Abrud. Putem anunţa că statutul a fost însușit de factorii cei mai indicați și cu mai mare cădere din Transilvania și a fost investit cu iscălitura lor personală: rezidenții regali dr. Marta, g-ral Dănilă Pap și dr. Coriolan Tătaru, mitropolii Nicolae și Alexandru, consilierul regal ardelean dr. Alexandru Vaida Voevod și președintele „Solidarității” senator dr. Aurel Vlad. Statutul cu iscăliturile a fost depus în mâinile d-lui președinte al Consiliului Const. Argetoianu, pentru a aviza la mijloacele necesare și a da forma legiuită.

Un guvern care are conștiința puterii de sine, un guvern de mare vitalitate e sigur că se hotărăște la singurile demersuri potrivite cu mărimea, vechimea și importanța problemelor identificate și soluțiilor elaborate...
„Momentul” trebuie consemnat!

Era un punct culminant atins de oboselile mele de 16 ani.

Am avut satisfacțiunea de a fi solidarizat cu problema pe factorii cei mai autorizați și cu șansa maximă de a mișca guvernul Statului Român.

Dar totul a fost zadarnic. În culise primau alte probleme. Și era sfidată, amânată și uitată din nou cea dintâi dintre poruncile obligațiilor naționale: întărirea poporului. Fără mulțimi eliberate de mizerie și însuflețite de un ideal nou, nu e posibilă nici o afirmare peste graniți. Trebuie să fii tare înlăuntru, pentru că să duci războaie victorioase în afară...

Bătălia mea a fost dată în cadrul rapoartelor către guvern și ministerul de resort. Dar cred, că este ceasul când încheierile mele, concentrata sinteză a soluțiilor și identificarea celor vreo 14 grupe de chestiuni, trebuiesc date în vileag, supuse cunoștinții guvernului de azi și judecării opiniei publice.

Am luat deci hotărârea de a publica memoriul care a dormit excesiv de mult, chiar din Noembrie 1939, adică de un an de zile

somnul greu al ignoranței, nepuținții, incompetenței și aboției guvernelor trecute.

Și adaug din nou extrem de sumar: problema Moşilor e „călăutul lui Achile” al României;

nu e problemă mai ingrată, nu e rană mai adâncă, nu e pată mai mare pe obrazul României, nu e datorie mai urgentă și cu necesitate inevitabilă ca problema moşilor;

nu numai prin ea însăși, ci prin proba pe care o dă un guvern român de destoinicie și putere de muncă, problema moşilor deține o semnificație excepțională;

nici nu e altă problemă românească de o mai gravă acuitate și de mai profunde urmări pentru viața Transilvaniei — și pentru viața întregii României ca un simbol al hotărârilor de refacere, și ca o caracteristică a ieșirii din marasm decât a Moşilor;

dacă popularitatea unui regim de rădăcini puternice în mase este direct proporțională cu maturitatea soluțiilor în materia aridă și curajul traducerii lor în înfăptuire a avea, apoi o astfel de materie ingrată este problema moşilor a cărei deslegare fericită prin instituirea unui comisariat local în Abrud și definirea unei regiuni administrative aparate, va produce o popularitate în înțelesul cel mai nobil și o înveșnicire a nobleței inițiatorilor la faptă pe teren...

Cinci cărți am scris ca roduri ale peregrinărilor mele printre moși, și 50 ori poate 500 de studii și articole au frământat mintea atâtor colaboratori reputați în „Societatea de mâine”; nu o întâmplare, ci un plan sistematic de o viață de om m'a condus și îndrumat să mă țin statornic atașat îngrijorărilor și speranțelor moşești.

Fac să apară memoriul cu ferma credință că guvernul d-lor general Ion Antonesc...

... va distinge dreptatea cauzei și va acorda posibilitățile ieșirii din milenara privațiune.

ION CLOPOȚEL

INSPECTORATUL GENERAL ADMINISTRATIV

no. 89 din 27 Octombrie 1939

Doamnă Președinte al Consiliului,

Subsemnatii consilier regal transilvănean, rezidenți regali ai Ținuturilor Timiș, Mureș și Someș în administrațiunea noastră căzând o însemnată suprafață teritorială cu definita configurațiune de sate resirate, în centru fiind regiunea Munților Apuseni, subsemnatii mitropoliți de Sibiiu și Blaj

ai celor două confesiuni românești cu jurisdicțiune bisericească asupra teritoriului vizat, subsemnatul președinte al „Solidarității” băncilor române și subsemnatul fost comisar al Moșilor și subsecretar de Stat la Interne, după ce am citit cartea d-lui Inspector general administrativ Ion Clopoșel: *Satele răslețe ale României* precum și o seamă din rapoartele d-sale, participând după putință și la ședințele comitetelor prezidate de d-sa la reședințele noastre, ne permitem a Vă face următoarea declarațiune :

suntem de părere că se face necesară instituirea grabnică și legiferată a *Comisariatului general pentru satele răslețe din munții transilvani*, ca autoritate permanent prezentă în mijlocul populației putând să stea zi cu zi în ajutorul ei, dirijând, supraveghind și luând măsurile dictate de împrejurările cele mai potrivite. Numai având cancelaria și gestiunea în centrul urban al regiunii administrative bine definite, Abrudul, poate fi purtată o bună evidență și urmărită o bună execuție a inițiativelor pe teren, servind ca ghid principiile cuprinse în statutul administrativ de mai jos :

S T A T U T U L

COMISARIATULUI GENERAL AL SATELOR RASLEȚE DIN MUNȚII TRANSILVANIEI

ART. I. — Pentru a se stabili termenii exacti și aplica soluțiunile practice ale problemelor specifice atât de felurite și complicate din regiunile muntoase și răslețe ale Transilvaniei, se instituie cu reședința în Abrud un *Comisariat general al satelor răslețe din munții transilvani* ca autoritate locală și permanent prezentă în mijlocul poporului, având următoarele atribuțiuni :

1. *planificarea* tuturor intervențiunilor de refacere în raza acestei regiuni administrative distincte ale departamentelor de Stat, Ținuturilor, Străjii Țării, Serviciului Social, premilitarilor, muncii de folos obștească, instituțiunilor publice și private, precum și ale prestațiunilor județene și comunale, potrivit celor mai acute și sensibile nevoi ale poporului ;

2. Crearea debușeelor de muncă pentru cele 90% ale mâinii disponibile de lucru prin organizarea și funcționarea *birourilor de muncă* în fiecare din cele 11 plăși ale teritoriului delimitat : Abrud, Câmpeni, Zlatna, Brad, Avram Iancu, Hălmagiu, Baia de Criș, Iara, Gilău, Huedin și Vașcău ;

3. Construirea de local propriu pentru *instituțiunea unică* a satelor împrăștiate : internatul comunal cu cele 5 compartimente; cantina școlară cu dormitor, infirmeria cu soră de ocrotire, atelier mecanic, cooperativa și biuroul de muncă, în vederea normalizării școlarității, a culturalizării, a îndrumării economice și ocrotirii sanitare ;

4. Aprovizionarea timpurie a *cantinelor școlare* și organizarea înzestrării cu rechizite, a adăpostului și asistenței medicale ;

5. *Cooperatizarea* treptată a regiunii pentru aprovizionarea populației cu articole dela câmpie și orașe, și valorificarea produselor rurale, apoi crearea întreprinderilor pentru consum și credit; trecerea la *forme superioare de industrializare* productivă, eventuala creare de industrii militare (alimente-conserve, textile și încălțăminte) și încercarea eventuală de *militarizare a populației după modelul fostelor regimente din confiniile militare* Caransebeș, Făgăraș, Orlat și Năsăud.

6. Introducerea și intensificarea *turismului* de altitudine, organizarea de excursii și pelerinajii la locurile sfinte naționale : Vidra, Albacul, Arada, Cărpinișul, Fântânele, Abrud, Țebea, Iosășel și altele.

7. Desăvârșirea *operei de „înfiere” a satului izolat* și năpăstuit de munte de către bărbați avuți și generoși, apoi de către instituțiunile financiare și culturale cu mijloace din tot cuprinsul țării ;

8. Inițierea *cursurilor de gospodărie practică*, precum și a *grădinilor obligatorii de legumărit* sub auspiciile reuniunilor feminine locale ;

9. Studiul sistematic al solului în vederea *culturilor de altitudine* și creșterii animalelor celor mai potrivite locului prin grija inginerilor agricoli și zootehnici, salvarea pepinierelor de pomicultură și plantarea masivă a terenurilor degradate ;

10. Egala atențiune pentru fiecare din categoriile de muncă : *agricolă, forestieră, minieră*, precum și tehnicizarea și ajutorarea străvechilor *meșteșuguri și industrii casnice locale* ;

11. Soluționarea și răsplătirea prin *premiu de reședință* a elementelor competente, statornice, devotate și active din administrațiile publice locale ;

12. Incurajarea *valorilor intelectuale și morale* active și sprijinirea tineretului dotat până la capătul studiilor ;

13. Familiarizarea păturei conducătoare și a poporului cu chestiunile sociale, identificarea cu problemele Statului și *organizarea aportului de jos* până la intrarea în fâgaș normal ;

14. Iscodirea, promovarea și *exploatarea de noi resurse economice* locale, cari să curme peregrinările dăunătoare și să ocrotească existența și munca, îndeosebi întreținerea șoselelor și drumurilor vicinale, precum și crearea de artere noi de comunicații.

ART. II. — Comisariatul general al satelor răslețe dispune de următorul personal și buget propriu :

a) comisarul general, secretarul, dactilografa și omul de serviciu	792.000 lei
b) zece reprezentanți pe tereen : intelectuali moți la secțiile de plasă	1.200.000 „
c) fond de studii pentru culturi de altitudine, pepiniere pomicele și zootehnice.	360.000 „
d) cheltueli de reprezentare	240.000 „
e) redactarea în stil poporal și tipărirea unui buletin	120.000 „
f) material de birou și imprimate	240.000 „
g) chirie, încălzit, luminat, telefon	120.000 „
h) mijloace de transport : 2 automobile, 2 cai echipați, o căruță și întreținerea	350.000 „

Total anual 3.602.000 lei

ART. III. — Comisariatul general identifică problemele, verifică soluțiile și înaintează rapoartele generale aprobate și semnate de cei trei rezidenți regali transilvăneni — Președinției Consiliului de Miniștri — care face demersurile convenite departamentelor interesate; acțiunea va fi apoi întinsă asupra regiunilor *pădurenilor* din Hunedoara, *Clisurii din Banat* și *Maramureșului* cu stări geopolitice similare.

ART. IV. — Investițiunile, fondurile de ajutoare și donațiunile vor fi încredințate de către Comisariatul, general plăși și autorității comunale pentru împlinirea formelor de executare a lucrărilor hotărâte și cari vor fi controlate și supravegheate de exponenții autorizați ai Comisariatului general. Pentru prima perioadă cincinală de acțiune, Comisariatul general prevede colaborarea celor 7 departamente de stat interesate : Educația Națională, Agricultură, Sănătatea, Internele, Cooperarea și Munca pe lângă participațiuni anuale de 5.600.000 lei, din care sumă câte lei 200.000 cu destinație precisă a susținerii cantinelor școlare, iar restul pentru construirea și funcționarea *instituiției* comunale unice în satele de suferință și alese în acest scop de Comisariatul general.

(ss) ALEX. VAIDA VOEVOD, Consilier Regal, Președintele Camerei Deputaților.

(ss) DĂNILĂ PAPP, Rezident Regal al Ținutului Mureș.

(ss) ALEX. MARTA, Rezident Regal al Ținutului Timiș.

(ss) Dr. CORIOLAN TĂTARU, Rezident Regal al Ținutului Someș.

(ss) NICOLAE, Arhiepiscop și Mitropolit.

(ss) ALEXANDRU NICOLESCU, Mitropolit de Alba Iulia și Făgăraș.

(ss) AUREL VLAD, senator, președintele „Solidarității celor 154 bănci românești transilvane.

(ss) Dr. ION POP fost comisar al Moților și Subsecretar de Stat la Interne (Alba Iulia).

(ss) Prof. ION CLOPOTEL, Consilier tehnic al Serviciului Social și inspector general administrativ pentru moți.

Expoziția artistică a grupului grafic

Alături de cartea germană, la sala „Dalles“ e expusă o serie de gravuri române a opt artiști sânguitori. Avem de admirat multe bucăți reușite ale desenului în negru pe alb.

D. Marcel Olinescu prezintă încercări de perspective („Cerurile se deschid“), izbutit joc de linii dintre care „Copac bătrân“ e de remarcă, și îndeosebi portretul „Ionică“, un cap bine încheiat în contururi curbe.

La d. Gh. Giosu distingem un vi-guros ritm pe scheme aproape geometrice de simple, și atrăgătoare: „Cavalier trac“, „Frații Buzești“ și „Haiducii“ sunt frumoase.

O particulară simetrie în compoziții relevăm la gravurile d-lui Di-

mitriu-Nicolaide care are „Isus și Magdalena“ armonios încadrate.

D. Gh. Naum ne înfățișează trei metode de lucru ale d-sale: acuarele ale portului Brăila, aspecte de târg în linoleum, destul de fin executate; dar ne pare mai personală gravura imprimată pe pânza de in, în care tratează äeternelle scene de caracter religios ale „Bunei Vestiri“, și ale „Maicii Domnului“. În aceste lucrări domnește un verticalism de linii groase la fel de bine ritmate în „Răstignire“ ca și în „Inveră“.

Foarte migălos lucrează d-ne Tania Beyllaire, în ale cărei gravuri se ridică „Țărâncă din Făgăraș“ și câte o biserică în peisaj.

Experiențe cu jocul de lumini le face d. Gh. Cylocoff, frânturi de lumini trase pe dungi energice de profil al „lucrătorului din Anima“, sau al cosășului. Mai are un „tă-

ran din Sibiu“ tablou fericit îmbinat în umbre ușoare.

Cu totui deosebit a d. V. Dobrian. în liniile sale noi, lipsite de unghiuri și chiar colorate. Bucăți monocromatice, toate cu desvoltat simț spațial. „Elegie“, „Două chemări“, „Toamna“ sunt foarte distinse.

Și înfășișit gravurile d-lui Al. Bassarab ne pironesc pe loc. Toate figuri de martiri: ai credinței, ai revoluțiilor, ai vieții.

Dm de cazul în care subiectul e perfect armonizat cu stilul lucrării: tăiat totuși dintr'o bucată, linii foarte puține, mare efect de plasticitate, lumina năvălește în tablou. Astfel e „Isus“, dar mai ales „Horia“.

Numele Al. Bassarab încheie și- rul gravurilor expozante pline de bun gust și reprezentative ale acestui an.

C personalitate : Jon Lupaș

Nu ne-a surprins de loc faptul că în ședința de deschidere a Academiei Române, din 20 Septembrie a. c., cel ce a luat cuvântul și a expus în mod mișcător durerea națiunii în urma jertfei suferite prin pierderea unei treimi din trupul său, a fost prof. I. Lupaș. Nu numai pentru noi cari îl cunoaștem mai deaproape nu a fost o surpriză acest fapt, dar toți Românii vor recunoaște că a fost făcută de unul dintre cei mai chemați a o face.

Ne amintim și acum de un articol al prof. I. Lupaș, apărut într'un număr din luna August al ziarului clujan „Tribuna“, unde expunea, într'o imagine de o plasticitate rară, icoana pământului românesc întregit. Asemăna în acel articol, intitulat „*Jus resistendi*“, icoana României Mari cu aceea a unui vultur în sbor, cu capul îndreptat spre mare — Dobrogea — cu aripile întinse acoperind, Moldova și Basarabia — cu cea stângă și Oltenia și Banatul—cu cea dreaptă—corpul întins deacurmezișul reprezentând Muntenia și Transilvania. Exprimându-și durerea pentru săgetarea aripei stângi a vulturului, nu voia să creadă că va fi posibilă săgetarea și a însuși corpului vulturesc, fără ca Românii să facă uz de acel „*Jus resistendi*“.

Când prof. I. Lupaș împlinea vârsta de 60 de ani, i-a fost dat să-și vadă spulberat idealul pentru care și-a jertfit întreaga viață, din fragedă tinerețe până la bătrânețe, fără ca să ni se dea dreptul să facem uz de „*Jus resistendi*“.

Ne putem închipui durerea aceluia care nu a cruțat nici o jertfă, suferind eliminarea din liceu, închisoare la Seghedin, maltratări și alte batjocuri din partea Ungurilor, pentru acelaș ideal. Toate operele sale de știință—și sunt atât de multe încât ne-ar trebui spațiu foarte întins pentru a le înșira numai — sunt pătrunse de acelaș cald naționalism și de dragoste față de poporul român atât de blând și răbdător.

Douăzeci de ani de lupte, cu condeiul, cu vorba și cu fapta, n'au fost cruțați de către d. Lupaș, pentru a vedea mărețul act dela 1918. Alături de neînfricatul luptător, Octavian Goga, a luat riscul în piept și a îndrăznit să-și afirme, plin de curaj, sentimentele în fața profesorilor la liceul din Sibiu, apoi la Universitatea din Pesta, unde înființează societatea „Petru Maior“.

Șezătorile și ședințele acestei societăți erau prilej de discuții foarte serioase,—cu toate că întemeietorii societății erau încă tineri,—asupra tuturor problemelor de viață a poporului român din Transilvania. Articolele ce umpleau coloanele revistei „Luceafărul“, organul societății, fac onoare oricărui cărturar român.

De pe acum, pe lângă latura de înflăcărat lup-

tător naționalist a elevului și studentului Ioan Lupaș, se descopere și cealaltă latură ce se va împleti într'o legătură strânsă, în tot drumul parcurs de atunci și până azi, se descopere cercetătorul cu spirit adânc și pătrunzător al trecutului nostru. Indrăzneala de a începe și continua discuția, cu argumente puternice, a studentului I. Lupaș, cu unul din cei mai de seamă istorici ai noștri, de atunci, Iosif Sterca Șuluțiu, îi asigură, de pe acum, locul ce-l va ocupa între oamenii noștri de știință.

Coloanele revistelor Luceafărul, Transilvania, ale ziarelor, Telegraful Român, Tribuna ș. a. îl au printre cei mai prețuiți colaboratori. Aceste merite îl ajută, îndată după terminarea studiilor la Budapesta și Berlin, a fi chemat ca profesor la Seminarul Andreian din Sibiu.

Activitatea studentului, apoi a profesorului Ion Lupaș, era ca un spin în ochii aceluia ce nu putea îngădui ridicarea elementelor de valoare dintre Români, știind că acestea sunt tot atâtea picidici în fața intențiilor lor de asuprire. Bogata activitate științifică și publicistică a tânărului I. Lupaș, apoi îndrăzneala sa nemaipomenită, — după judecata Ungurilor, — dea căuta să le răstoarne șubredele lor teorii false, polimizând cu Jancso Benedek, pentru dovedirea adevărului istoric, au fost tot atâtea motive de a-și crea un loc în temnița din Segedin, unde a și fost dus la 1907. Motivul a fost un articol intitulat „Toate plugurile umblă“, scris cu ocazia frământărilor sociale din regatul României. Dar Ungurii nu și-au atins scopul, de a-l demoraliza și abate de pe calea începută, căci spiritul cercetător al lui I. Lupaș nu-și găsea astâmpăr nici în temniță, ci studiaza viața și activitatea celui mai mare ierarh al bisericii române ortodoxe din Transilvania, a lui Andrei Șaguna, operă premiată la 1910 de Academia Română.

Aceste frământări și lupte pentru împlinirea idealului național se păreau că au luat sfârșit cu mărețul act din 1918. Și în adevăr, într'un sugestiv tablou al pictorului Smigelschi dela Brașov, vedem pe luptătorul de două decenii, Ion Lupaș, îmbrăcat în odăjdii preoțești, cu crucea în mână, anunțând poporului mărețul act și explicându-i semnificația. Acest măreț tablou era expus în biroul prof. I. Lupaș dela Institutul de Istorie Națională impresionând pe oricine intra înăuntru.

Dacă în biroul dânsului a găsit potrivit a atârna acel semnificativ tablou, nici pereții Institutului propriuzis—creația celor doi profesori de Istorie Națională dela Universitatea din Cluj, Alex. Lapedatu și I. Lupaș—nu au fost lipsiți de astfel de podoabe patriotice. Institutul de Istorie Națio-

nală, care era una din podoabele științifice ale Clujului românesc, prin munca, persistența și priceperea fondatorilor și conducătorilor lui, a fost mândria nu numai a celor doi harnici directori, dar era un exemplu de progres și civilizație a unui Țaram. Dar să nu se creadă că acel Institut avea numai înfățișarea exterioară impunătoare și respectabilă, căci și înăuntrul lui se lucra.

Exemplul cel mai viu îl dădeau directorii cari soseau înaintea noastră de multe ori, și plecau în urma noastră. Puterea și dragostea de muncă a lor ne dădeau și nouă, celor ce eram în jurul lor, impuls de muncă serioasă. Dovada, că dela întemeierea lui s'au tipărit 8 vol. mari din Anuarul Institutului, 7 vol. din Biblioteca Institutului, un vol. de Documente istorice transilvănene, pentru ca tristele evenimente să găsească sub tipar alte 5 vol. (Omagiul Prof. I. Lupaș, Anuarul și 3 vol. din Bibliotecă).

Această epocă de progres științific a fost întreruptă de evenimente dureroase. Nu există inimă românească care să poată reda durerea ce o simte în fața acestor întâmplări. Oare prof. I. Lupaș, a cărui personalitate, în linii foarte vagi, am îndrăsnit să o schițăm, poate să-și înăbușe durerea? În fața acestei sdruncinări profunde va mai avea puterea să-și reinceapă și activitatea întreruptă acum două decenii și mai bine? Cei ce-l cunosc cu adevărat nu se vor îndoi de aceasta. La Sibiu a început lupta, la Sibiu a continuat-o și acum tot la Sibiu îi este dat să o reia. Dorința și profeția noastră, la împlinirea vârstei de 60 de ani, este ca tot la Sibiu să-și vadă împlinit din nou idealul ce este și al nostru al tuturor: România Mare, dela Nistru până la Tisa și din Carpați și până'n Mare.

ȘTEFAN PASCU

Construirea Cetății Universitare la Alba - Iulia

D. General Antonescu, la „scrisoarea deschisă” a domnului profesor Valeriu Moldovan, publicată în ziarul „Universul” din 27 Septembrie 1940, a dat următorul răspuns:

„Domnule Profesor,

Am citit „scrisoarea” Dvs. prin care cereți înființarea unei cetăți Universitare la Alba Iulia și strămutarea Universității din Cluj în acest oraș sfințit al trecutului românesc.

Sunt 2 săptămâni decât am hotărât acest lucru.

Voiam să mut chiar acum Universitatea clujană în Alba Iulia.

Lipsa de grijă și respect față de această istorică cetate a românismului, face, însă ca ea să nu poată adăposti o lume universitară din pricina unei organizări edilitare înapoiate, fiindcă lipsesc clădirile trebuincioase.

Sunt tot 2 săptămâni de când am dat în studiu construcția cetății Universitare la Alba Iulia.

În anul viitor nădăjduesc să pot începe întemeierea acestui centru de cultură și tradiție românească.

Nu este o făgăduială, ci o datoare.

O voui împlini.

N'am merita altfel marea amin-

tire a lui Mihai Viteazul, a lui Avram Iancu, ca și a tuturor luptătorilor români pentru unirea și veșnicia românească.

Și n'am dovedi prezența noastră neînfricată în Ardealul românesc, dacă n'am zidi acolo gândul drepturilor noastre.

Cetatea trecutului nostru trebuie să prevină cetatea viitorului, cetatea sufletului și energiei românești.

Primiți, Domnule Profesor, această expresie a preocupării mele, care este și a Dvs.

GENERAL ANTONESCU

„Nimeni nu a izbutit să ne cîntească din loc timp de 2000 ani”

Reprezentanților presei italiene d. general Ion Antonescu le-a făcut în Roma, cu ocazia vizitei oficiale, următoarele afirmațiuni foarte importante:

Știu că presa italiană a fost obiectul unei propagande genial făcute, care a așezat un vâl peste adevăr și realitate. Vreau să rup acest vâl, pentruca realitatea să se poată vedea.

Ceeace nu se bazează pe adevăr nu poate dura. Numai dreptatea învinge.

Istoria noastră oferă un spectacol unic: noi am păstrat intacte trăsăturile caracteristice ale rasei latine. Același lucru se întâmplă și cu graul nostru, care este unul și același din Maramureșul cedat azi Ungariei și până în Timoc.

Peste noi au trecut toate valurile barbare. Nimeni nu a izbutit să ne cîntească din loc timp de 2.000 ani: nimeni nu va reuși să ne cîntească nici peste un milion de ani.

Ne-am așezat aci primii și vom pleca cei din urmă.

Am pierdut o bătălie fără să ne batem. Este pentru prima oară când se întâmplă acest lucru în istoria noastră.

Ne-am luptat cu turcii, cu rușii și cu ungurii și nimeni nu a izbutit să se așeze definitiv peste noi. Poporul român a rezistat la toate atacurile.

Ducele a spus în 1914 la Milano aceste cuvinte inspirate: „Popoarele învinse pot avea o istorie: cele absente nici una”.

Românii sunt prezenți și vor lupta pentru drepturile lor.

Palladio și stilul baroc italian

— Două curente opuse —

Renașterea a fost un curent fecund, care a născut neegalate personalități artistice. Nume ca Brunelleschi și Alberti, sau Bramante și Michelangelo au umbrat totul în jurul lor. Au secăt izvoarele de creație a unei întregi pleiade de discipoli sânguritori, copleșiți de strălucirea talentelor maestre.

Însă în nordul Italiei exista un arhitect rămas în umbră pe atunci, fiind contimporan cu Michelangelo cel năvalnic. Influența lui e imensă: s'a întins mult mai mult decât a celorlalți, până peste vremile noastre. Azi e mai actual decât celebritățile Renașterii. Și departe de a epuiza pe adepți, operele sale sunt o încurajare spre forme noi, un îndemn spre crearea individualităților.

Acesta e arhitectul Andrea Palladio.

El a folosit numai elementele vechi în edificiile sale: îi găsim prea puține detalii originale. Dar în felul fericit de a le compune atât în plan cât și în fațade apare plin de gust ales și de simț al proporțiilor, încât e supranumit chiar „arhitectul grației”.

De unde și-a însușit acel desăvârșit gust de a crea frumusețea doar prin simplitate? E aproape o minune într'o epocă de predilecție a decorului ca aceea a Renașterii italiene din toial lui 1500. Căci pentru a-l prețui trebuie să-l așezăm în seria contemporanilor săi, dintre cari se ridică așa de „atenian”.

Pentru a înțelege alcătuirea armonioasă a uneia din vilele paladiene, e indispensabilă frunzărirea studiilor temeinice ale acestui artist. Din volumul publicat al releveurilor termelor romane din Roma, întrezărim afinitatea lui Palladio cu formele clasice. Ce adâncită e cercetarea planimetrică a masivelor construcții milenare! Îndeosebi frânturi de plan mărite ne atrag atenția prin libertatea lor care nu iese totuș din cadrele simetriei vitruviene (d. ex. din Termele lui Vespasian la Roma).

Numeroasele lucrări ale lui Palladio sunt în întregime clădite conform simetriei clasice. Nu există o singură curte a unei vile care să nu se supună

acestei legi. Ba mai mult: e rotunjită în semicerc, asemănător motivelor de plan roman.

Cu toate acestea formele paladiene nu ne apar numai decât încătușate în simetrie. Dovada că elevii acestei școli lucrează și pe asimetrie fără să părăsească eleganța specific paladiană a simplității și a bunului gust.

Palladio creiază liber. A pătruns tehnica arhitecturii antice, dar și-a format alta proprie. Basilica din Vicența înlătură vreun gând de întoarcere la romani, cu toate că e împlinită numai din elemente romane în cele două ordine suprapuse de doric și ionic. Dar e operă personală cu bogăție de umbre și lumini ce scot în relief coloanele, ca la atâtea palate vicentiene ale lui Palladio.

Nici în Veneția arhitectul nu și-a pierdut orientarea. A construit trei biserici (Il Redentore, S. Giorgio Maggiore, le Zitelle) care n'au nimic comun cu setea acestui oraș după ornamente, nici cu gustul venețienilor pentru învâlmășeala de podobe.

S'a vorbit destul de Palladio că e „rece”, i s'au clasificat palatele și vilele în categorii diverse. Probabil pentru a se memora mai ușor. Dar nu e nevoie de asta. Indiferent de fațada în arcade sau în două etaje pe un singur șir de coloane, caracteristica edificiului paladian e complectă armonie între plan și fațadă, între diversele părți componente ale clădirii și întregul ei. Nu s'a insistat destul asupra armoniei arhitecturii lui Palladio. E primul care dă mare atenție distribuției luminoase a casei: având vestibul larg, cu săli spațioase și în formele geometrice simpliste. O împărțire fără complicații, căreia să-i corespundă un exterior de linii puține și viguroase, cum sunt acelea ale coloanelor înalte. În fiecare punct intern al unei camere, Palladio întrevedea înfățișarea fațadei. Lucra probabil ca în scenograf, devremece avem în fața noastră fără îndoială o viziune totală a întregului edificiu.

Vila Capra, numită Rotonda e pe drept cuvânt vestită: are în mijloc o sală rotundă acoperită de cupolă; pe laturi un pătrat cuprinzând patru apar-

tamente separate, cu acoperiș obișnuit; și patru intrări monumentale protejate de frontoane triunghiulare pe coloane în chip de templu vechiu. E cea mai mare reușită a lui Palladio de a fi reunit în mod natural cele trei forme fundamentale ale geometriei: cercul, patrul și triunghiul.

În palatele de pe străzile Vicenței avem bucuria de a privi frumusețea arhitecturii lui Palladio: o împărțire senină a maselor, o distribuție limpede de volume în gol și plin, de ferestre și pereți aranjați în axe de simetrie. Uneori soluții neașteptate, nu mai puțin plăcute (la palatul Chiericati, cu o logie întinsă pe două rânduri având abia la al doilea etaj în mijloc perete plin).

Palladio a ajuns să stăpânească simțul armoniei clasice. Și în cele patru volume ale tratatului său de arhitectură nu scapă nicio parte a construcției de regula proporției. În practică nu s'a desmintit: nicio lucrare a lui n'are cornișă mare toscană, nici pietre rustice în relief exagerat, nici ferestre pe axe diferite.

Deși în apropierea și sub influența Veneției, Vicența e personificarea stilului paladian, mult distinctă de frumoasa ei vecină. Palladio, arhitectul vicentin, i-a dat înfățișarea elegantă a unei armonii particulare.

E splendidă Vicența. În vechimea ei romană se estompează toate stilurile: acoperite cu totul de cel paladian. Chiar operele urmașilor paladieni se șterg. Vicența conservă strălucirea unui timp: acela al vieții lui Palladio (1508-1580). Artiști ai tuturor țărilor au cutreerat acest ideal oraș al unității stilistice. S'au oprit la fiecare stradă, în fața fiecărui palat al sobrietății paladiene, unde forța îmbracă haina grației, iar trăsăturile maestoase iau aerul simplității. Și înainte de a peregrina în vilele din împrejurimi, pentru a admira Rotonda, călătorul caută Basilica Vicenței, acel monument al perfecțiunii personificate, în armonia disciplinată de înșirare a arcurilor suprapuse în chip de epopée a gloriei artistice.

În completă armonizare a spațiului și concordanță a raporturilor între forme.

Astfel e Vicența, admirabil înfrumusețată de ilustrul ei arhitect, Andreas Palladius Vicentinus.

* * *

Ca o destindere a logiceii din Renaștere, în secolul 17 se răspândește stilul baroc. Italia întreagă e bântuită de acest curent. O firească reacțiune care urmează erei austere. Incepe domnia stilului fantastic cu totul înrâurit de o fecundă imaginație.

E ciudată atitudinea de azi față de această epocă a barocului italian. Toți o disprețuiesc, până și manualele didactice. Cu ideea „urîțeniei“ monumentelor baroce, se trece pe lângă bisericile Romei papale fără a li se gusta frumusețea. Au ele fațade prea

înalte? Dar ele corespund unei săli interioare imense în care navele laterale s'au transformat în capele lateralnice. Intrebuințează prea mult ordinul corintic și nișele? Interiorul abundă și el de coloane și altare. Apoi nu se poate pretinde o fațadă modestă din 1400 unei biserici care și-a schimbat radical planul: nu mai e dreptunghiular, ci chiar oval.

Dece această nedreptățire a barocului? Doar el nici nu lucrează cu arcul în plin centru specific Renașterii, ci cu frontoane rupte. Nu mai are alternarea de linii drepte, ci înlănțuirea de curbe. Barocul lucrează cu elemente deosebite, deci are dreptul să ia și alte înfățișări. Câte cornișe frânte ar întreprinde unitatea unor monumente anterioare! Ei bine, barocului i se admit din plin și cariatide felurite în loc de pilaștri, și arhitrave îndoite. Stilul acesta face concurență sculpturii în dinamismul său.

N'avem motiv să nesocotim cu ușurință o perioadă artistică apreciată de atâția oameni de gust ai unui secol. Putem înțelege nițel atmosfera locală a dezvoltării barocului. S'a repetat destul că se tindea spre o convertire a bisericii în teatru. Primatul decorului e oglinda fidelă a concepției de lux pontifical.

Ansamblul de linii frânte fuge neîntrerupt de unghiul drept. Acest unghiul dispăre din compozițiile barocului. La această originalitate de curbe se adaugă marmora din cele mai variate culori și masele în joc de reliefuri. Barocul e mișcare și culoare, de o valoare incontestabilă ce greu se desvelește cui nu vrea s'o vadă.

S'a insistat adesea asupra caracterului bizar de „corupție a artei“ ce ar avea-o barocul. Deși toată lumea recunoaște în Michel Angelo un precursor al acestei școli. Într'adevăr celebrul artist a fost primul care și-a permis să frângă arcul (Porta Pia) și să atribue coloanei funcțiunea de simplu decor (cupola Sf. Petru). Din droaia de artiști ai barocului, abia *Bernini* (1590-680) are un nume mai mare. El, care a fost arhitect și sculptor, a încărcat Roma de multe fântâni, statui, biserici, dintre cari o bună parte sunt prețioase (colonada pieței Sf. Petru). A dat o nouă înfățișare Romei cu darul lui de a decora în cele mai disprețuitoare forme ale gustului clasic.

Cel care a gonit vechile maniere în pictură e *Caravaggio* strălucitul reformator al picturii moderne. A părăsit regulile perspectivei și ale anatomiei în favoarea liberei compoziții a luminii.

Ca răsfoare răsfoare precizia anatomică sau prospectivă și înlătură complect peisajul pentru a simplifica mijloacele de redare a unității ansamblului. Acest pictor folosește un element în mod total: lumina. Lumina dă năvală în imaginile celebre

construite de Casavaffio. Lumina absoarbe culori, animează obiecte, conturează spațiu și forme, scoate figuri puternice. Caravaggio e marele revoluționar al picturii moderne”.

Fr. Borromini (1599-667) e adevăratul arhitect din epoca barocă. El salvează numele ei și cu desenele ce ne-au rămas: în acel „bizar” plan de stea al capelei S. Ivo nu e decât o întretăiere regulată de trei triunghiuri echilaterale. Și asta se întâmplă cu cele mai multe forme „stranii” ale barocului, bazate pe simple scheme geometrice. În fațada bisericii S. Carlo la Cele patru Fântâni, Borromini mlădiează liniile și reliefurile cornișelor învolburate, joacă totalitatea contrastelor de umbră într’un veritabil „ritm ascensional”. Și ce sculptor de originală e cupola dela S. Ivo, așa de opusă formei michelangioloști, în spirala ce despică cerul!

Emoția artistică o produc deopotrivă produsele logice, cât și cele ale imaginației. Prin mijloace opuse se țintește același rezultat de contemplare perfect recreitoare a operei de artă.

În arhitectura boronimiană de caracter revoluționar și ea, intervin planurile concave și connexe pe fațade și numai în linii ondulate se tipăresc reliefurile edificiilor. Verticalismul acestui stil simos

cu dese cutări și mișcări fine e întrerupt ritmic de valuri de piatră cu umflări și scobituri tipice. Mai ales forma clopotnițelor a influențat enorm pe urmași: de săgeată, flacăra, răsucite în spirală. Și totuși, genialitatea acestui arhitect e recunoscută doar de vreo doi ani.

Discipolii paladieni cari au trecut prin sec. 17 au strecurat drum de universalitate paladiană în sec. 18, al neoclasicismului de mare întindere europeană. De atunci au răsărit studii critice asupra lui Palladio. În 1934 a apărut în România cel mai frumos eseu paladian iscălit de d. arh. G. M. Cantacuzino.

S’a pecetluit gloria logice și statice în artă.

În al doilea rând, timpul dinamicului stil baroc italian de mare valoare și-a trimis peste frontiere elementele fundamentale din care fiecare regiune a combinat lucrări specifice adoptate spiritului local.

S’a stabilit astfel izbânda fantasiei și a dinamicii.

Ambele manifestări total deosebite se întrunesc în același frățesc sentiment odihnitor de calm ce-l prilejuiesc valoroasele opere artistice

RODICA CLOPOTEL

BCU Cluj / Central University Library Cluj „Scrisori” de Enea Hodoș

Foarte interesantă corespondență între fruntașii transilvăneni; publică bătrânul octogenar d. Enea Hodoș în volumul recent „Scrisori”, publicat în Sibiu.

Reproducem pentru frumusețea lor clasică, câteva fragmente din aceste scrisori:

La pag. 11: Bărnuț trimite condoleanțe lui Iosif Hodoș din Pavia la 9 Decembrie 1853:

„Frate, — cu durere am preceput (a)nunțiu despre moartea tătâne-teu că n’au ajuns ca să te vadă și absolut cu onoare și laureat, ma se vor bucura cei vii în locul morților și Câmpia va prinde augurii nouă de letisime speranțe, văzând că resar preste ea luminile Calianilor și Maiorilor: cum n’am dorji ca să ne vadă progresele moșii și părinții cari au dorit ca să nu fie mai învățați decât noi pe dealurile și văile noastre, mai noi nu le putem muta cele ce le-au statorit ursita cu decret absolut și cu putere neștrămutată, numai atâta putem ca să luminăm cu științele noastre mormintele părinților, da dacă nu-; putem neci îmbucura, neci ajuta pe cei morți, să-i ajutăm pe cei vii ca advocați și învățători, și să facem și noi ceva pentru gloriificarea timpului nostru, de unde să poată lua îndemnul viitorii cum luăm și noi dela mării noștri cei ce au strălucit oarecând în patria noastră cu știința și cu virtuțile lor”.

O altă scrisoare din Viena, 25 Septembrie 1854 adresată de Al. Papiu către Ios. Hodoș la Bandu! din Câmpia Ardealului, este tot atât de caracteristică pentru starea sufletească a viitorului istoric și om politic:

„Frate, — primii în zilele acestea dela cumnatul meu o scrisoare de tristă, o cât de tristă!... El îmi descrie starea familiei și mă chiamă acasă. Și cine ar dooi mai mult decât mine să mă duc acasă. Copilul cel crescut între lupi, după ce l-am întors cu puterea în mijlocul oamenilor, în momentul ce a învățat limbă omenească i s’a rupt inima de dorul lupilor și si labelor (codrilor) între care petrecuse primele zile alevieții și murii de dor! Mie încă mi-e dor de casă. Și când aș putea să mă duc și apoi îndată să mă și întorc, acum, în momentul acesta, aș și pleca cătră casă. Aceasta însă nu se poate! Pe tine însă te rog ca de poți îndată la primirea acesteia să mergi la mama acasă, să mângâi pe mama și pe surori și să întărești inima cumnatului meu Vasile, Toate să le faci cu o manieră potrivită și așa ca și când io singur aș fi fost în mijlocul lor”.

Sunt admirabile aceste fragmente, primul pentru a cunoaște starea de spirit a generației dela 1848, iar al doilea pentru frumusețea sufletească ce se desvăluie la Alexandru Papiu-Ilarian.

Pentru lămurirea corespondenței, un „adaș” istoric care pune într’o lumină nouă personalitatea și activitatea în Parlamentul maghiar a lui Iosif Hodoș — completează în mod fericit scrisorile.

Ultimile scrisori adresate d-lui E. Hodoș, cuprind date interesante relative la istoria Banatului și problemele bănațene.

ION DIMITRIE SUCIU

† CONSTANTIN BANU

Omul care încorporează cea mai desăvârșită fineță și eleganță în scrisul și în contactul cu lumea, părea mai degrabă o umbră din alte vremi, întârziată printre noi.

În conversații strecura o amărăciune savuroasă, o îndoială în toate, un fel de resemnare care invocă spiritul filosofiei stoice, însă nu în expresii tari, ci într-o învesmântare potolită, blândă care la capăt lăsa totuși deschisă fereastra unui luminis care va să vină. — „Toate vor trece” — obișnuia să încheie filosoful, părănd a se reculege dintr'un vis urât și revenind printre contemporani; — din grădina lui Glaucon — „și binele va triumfa”.

Cu toate că fusese membru marcant al partidului liberal, în cadrul căruia a reușit să se facă respectat și să se asigure un portofoliu ministerial, totuși Constantin Banu s'a ținut departe de viața de club unde se puneau la cale cancanurile, se instituiau cuceririle economice și monopolurile situațiilor politice. Nu avea nimic din trăsăturile dure ale înfigărețului, ale electorului și adversarului ireductibil față de alte partide politice.

Constantin Banu reprezenta civilizația românească, intelectualitatea culturală și superioritatea spirituală a elitei naționale.

Profesor la liceul Gh. Lazăr de istorie, a lăsat câteva discursuri festive de larg răsunet.

A trecut apoi în corpul inspectorilor învățământului particular. Ascensiunea i-a fost asigurată prin distincțiunea culturii sale deosebite, oferindu-i-se portofoliul instrucției și cultelor.

Dar acolo unde s'a cheltuit în toată amploarea, a fost tribuna publicistică. Revista „Flacăra” a fost creația sa principală, grupând toată elita poezilor, artiștilor și scriitorilor. Răspândirea extraordinară a „Flăcării” și foarte atenta selecție a scrisului a fost un eveniment al tiparului românesc. N'a fost figură românească de seamă, în arena artelor, științelor, filosofiei și chiar politicii care să nu-și fi avut portretul caracteristic în „Flacăra”, unde defilau chipurile glorioase din toate compartimentele producției; intelectuale românești.

Între 1911 și 1922 „Flacăra” a fost monitorul intelectualității românești de pretutindeni. Aproape în fiecare număr apăreau articolele grele de conținut ale lui C. Banu și colaboratorului său de frunte Petre Locusteanu (cronicarul Dâmboviței), și tot acolo s'a remarcat directorul ca un poet umorist de mari resurse (a se citi cronicile rimate ale lui Mephisto, pseudonimul său).

Constantin Banu s'a dăruit, s'a risipit în publicistica aceasta care a influențat nivelul gustului cultural și artistic într-o măsură pe care n'o puteau atinge niciodată cărțile—cu orice tiraj al lor. E o contribuție ce niciodată nu va putea fi subliniată îndeajuns. Se spune, că I. L. Caragiale era autorul unor creații orale, unor „opere” nescrise, cari poate întrec volumele tipărite, iar prin difuziunea lor personală a avut un efect înmăit mai mare asupra contemporaneității decât ceea ce a trecut la nemurire prin tipar. Tot atât de adevărat se poate afirma un asemenea lucru despre

marele sociolog și estet C. Dimitrescu-Iași, apoi despre Constantin Banu.

De aici predilecția sa pentru cugetări concentrate de esența celor colecționate în Grădina lui Glaucon — „manualul bunului politician”, biciuind moravurile politicianiste în termeni foarte ironici și uneori profund pesimiști. Ascultați numai câteva din marginaliile sale la moravurile contemporane :

— „Pe cei mici îi mai poți mișca prin virtuțile lor; pe cei mari numai prin viciile lor.

„Nu încerca să spui celor mari decât adevăruri cari le convin.

— „Nu e cale mai dreaptă, mai sigură și mai comodă, care să ducă la cezarism, decât o falsă democrație.

— „Nu știi ce e mai bine de osândit : îndrăzneala necinstițiilor, ori pasivitatea cinstițiilor.

— „Probitate, desinteresare, abnegație, idealism, ascunde-le mai adânc în adâncul sufletului.

— „Ai de aface cu o „gloată abjectă și lașă”—? — „dar până atunci urlă cu ea ca să nu te mănânce”.

Nu e posibilă o creionare a personalității lui Constantin Banu fără o astfel de reproducere de „documente” asupra „torturilor” sale spirituale.

El ne-a cinstit și pe noi cei dela „Societatea de mâine” cu o colaborare sinceră. Independența sa se înfrăția cu a noastră. Avea afinități cu noi. În nr. 4 din 1938 al „Societății de mâine” avea următoarele reflecții asupra stărilor de spirit din țara noastră :

— „Oameni cari să moară bucuroși pentru un interes personal, oricât de însemnat, mai rar. Cât de des însă pentru o credință !

— „Neatacată, fiara își vede de drum. Infometată atacă. Regele creațiunii, omul, atacă nu numai când îl lași în pace, dar și când îl copleșești cu binefaceri. E încă una din superioritățile lui față de vietățile cari nu știu ce e iubirea nici mila.

— „Din orice înfrângere să tragi posibilitățile unei victorii viitoare. Numai neputincioșii se prăbușesc sub loviturile dușmane. Bărbăția adevăratului luptător își găsește în ele puteri nebănuite pentru o nouă efortare iar dibăcia omului politic condițiunile nesperate ale biruinței; ce trebuie să vină”...

Și totuși n'ar fi întreagă invocarea, dacă n'am adauga că el s'a învins adesea și manifesta încredere în destinele noastre. Dovada materială cea mai elocventă o constituie cealaltă carte: Trăiască viața în care a înmănușiat cele mai deseamă articole scrise între 1911 și 1916.

Deci Grădina lui Glaucon și Trăiască viața sunt cele două cărți cari completează fizionomia acestui ales al neamului nostru. Constantin Banu era o ilustrație a singuratecului care-și dedea seama, că în izolare gândi și te înalți la supremele culmi ale cugetării, riscând să fii îndepărtat de „geniile” practice, îmbrăncit la periferiile politicii, ignorat, uitat.

Și totuși gloria sa este de esența eternității.

ION CLOPOTEL

Termenii finali ai litigiului milenar româno-maghiar

II

Deaceea sunt de părere, că dificilia, complicata, multiseculara și vasta chestiune a relațiilor dintre cele două popoare așezate într-o vecinătate milenară trebuie tratată de cei cari sunt într-adevăr în măsură s'o identifice în deplina ei ființă, în originile limpezi și în toate evoluțiile dramatice până în ceasurile de față.

„Litigiul“ se cere examinat, cernut și vidat.

E ceasul suprem.

Să facem eforturile cuvenite, ca desbaterea să îmbrace formele cele mai pure ale obiectivității.

Deaceea o asemenea atitudine refuză anonimatul, care poate fi interesat și ispitit să diformeze și abată dela calea dreaptă. Dece să nu avem curajul de a trata din plin, fățiș, sub iscălitură și pe lângă răspunderea proprie ?

Indeosebi dacă deținem siguranța maximă a cunoașterii istorice, dacă ne-am străduit timp de decenii să acumulăm destulă posibilitate întru a o curăți de zgura incertitudinilor și lămurii până în pânzele albe, și dacă pedeasupra *am suferit* personal ciocnirile violente și inchitățile.

Și eu sunt unul dintre aceia, cari au oferit suprema jertfă a vieții pentru problemă. Am luptat pe linia dintăi a deslegărilor și am fost confiscat, imobilizat, asvârlit în închisoarea din Seghedin.

Cu toată dureroasa materializare a suferinții fizice îndurate personal, am înțeles să fiu unul dintre pionerii statornici și devotați ai reconcilierii, stăpânindu-mi orice instinct de răsbunare și exces.

Pedeasupra încercărilor improvizate și subiective, a calculelor empirice, a profiturilor momentane, suntem datori să scrutăm viitorul și să ne oprim la acele margini, ce nu mai pot fi depășite nici de unii nici de alții : ale consimțirii, acordului, păcii statornice.

Dreptul de a dispune desigur că este al oficialității de stat, prea obligate la rețelele convenționale, ce se închid în mutism. Secretele sunt administrate sub lacăt, ca un monopol.

Fluviul vieții este însă larg și e tulburat de valori ce uneori ies din matcă și întunecă perspectivele zăgăzuirilor sigure.

Oarbei întâmplări să nu-i permitem nicio prerogativă.

Lozinca e : a prevedea și a preveni.

Dece să nu părăsim suteranele și să nu stăm față în față, să examinăm *noi* laturile și termenii problemei ? Dece să încredem altora această sarcină ? E mai onorabil, mai loial și mai practic ca tot ce-eace ne privește reciproc să constituie în primul rând obiectul efortului nostru cerebral. Dece să gândiască alții pentru noi ? Ar fi o abdicare dela demnitate.

Nu s'a săturat lumea de tutorate, de înmixtureni inveterate, vizibile și invizibile, de penetrațiuni în învăluirile subtile ale dominațiunilor economice și financiare ce aservesc, știrbesc și eclipsează suveranitatea hotărârilor proprii ? Capitalismul belgian, englez, francez, american, evreiesc din Germania

și Ungaria nu exploatează în formele cele mai suple și mai rafinate bogățiile României ?

Dela o vreme statele se reculeg și iau asupra-le infinite sarcini de a reglementa domenii de activități ce se bucurau de adevărate exteriorități.

Nu e vorba de xenofobie. Știm să alegem neghina de grâu. Într-o perioadă de vădite interpenetrări spirituale și economice avansate, nu se va nesocoti partea de fecunditate a culturilor în expansiune universală. Vrem doar să respingem numai ceea ce este acaparare, servitute și vașalitate. Acceptăm ceea ce contribuie la înălțare, refuzăm ceea ce tinde la subalternizare. Geniul niciunui popor matur nu mai rabdă exploatarea în folosul exclusiv al unor potențați sau minorități capitaliste din afară ori dinlăuntru.

Intellectualitatea unui popor nu trebuie să stea cu brațele încrucișate, în rol de cenușăreasă, așteptând să-i cadă mura 'n gură („pică pară mălăiață în gura lui tecăneață“ — ar glăsuși filosofia noastră rurală), în complectă desinteresare, fără nicio parte proprie de hotărâre și colaborare. Dimpotrivă, academicianul Georges Duhamel e justificat întru totul când pledează pentru o „deșteptare“ din indiferență : „în împrejurări excepționale de grave“, sunt sigur, că „oamenii de creațiune intelectuală trebuia să dobândească simțimântul puterii și datoriei lor, ei trebuie să *servească*“. Pentru mine e veche preocuparea de acest ordin, și mi-a plăcut când am dat recent de o reflecție care-mi acoperia întocmai gândurile.

Dacă suntem ferm decisi să circumscriem periferia, conținutul și întinderea problemei, atunci să existe și capacitatea maximă de a cerceta fără ură și fără patimă datele cuvenite, nepermițând sectarismului și influențelor montate din spirit străin de chestiune, vreo incursiune în domeniul abordat.

Din Iulie 1848 până în Iulie 1849 a curs potop de sânge în bătăliile angajate în toată Transilvania între regimentele săcuiești unite cu armatele regulate maghiare comandate de generali potoni și între armatele improvizate ale țărănilor români conduse de prefecti și tribuni ; s'a făcut inventarul morților noștri : 40.000—60.000 martiri. Și totuși Bălcescu a izbutit să convingă cu verbul său inflăcărât deopotrivă pe Avram Iancu și pe Kossuth (29 Iulie-3 August 1849) să încheie armistițiul, să fie recunoscut poporul român drept națiune alcătuitoare de stat. Pedeasupra groaznicelor hecatombe proaspete, cu huma încă reavănă, s'a înălțat flamura păcii între cele două tabere.

Au fost zile, când conducătorii celor două națiuni s'au pătruns de adevărul primejdiei

și au curmat un măcel cumplit.

Înaintașii noștri ne-au lăsat pilda nemuritoare a sacrificiului reciproc și acordului pentruca forțele lor comune să se îndrepte împreună împotriva pericolelor ce tindeau să înghită existența celor două popoare vecine dornice să se emancipeze de sub stăpânirea și tutela marilor imperii ale vremii.

(*va urma*)

TON CLOPOTEL

Teatrul și societatea bănățeană de ieri și azi

Fragmente dintr'o conferință în Oravița

Cu adânci emoții deschid adunarea generală, în al 121-lea an de existență, a *Societății de Teatru, casă de cetire și cazinoul intelectualității din Oravița*. În această adunare prăznuim astăzi cel mai mare eveniment pe care poate să-l aibă o asociație în existență neîntreruptă de valurile grele ale vieții, dealungul unui răstimp de peste un secol.

Intr'un secol se ridică popoare și mor popoare. Se schimbă nu numai fața lucrurilor, ci însăși construcția sufletească a oamenilor, a societăților omenești, a valorilor culturale, naționale și umanitare.

O instituție ca a noastră, din care avem onoarea să facem parte, dacă am pune-o într'o lumină analitică mai bine însăși evoluția lentă, treptată, sistematică a culturai omenești în acest colț de țară, unde bănățenii au jucat un rol deosebit, care poate fi mândria românismului, în general.

Câtă lume nu a trecut pe aici, câți actori, câți diletanți câți oratori, nu și-au dat sufletul, ca să emoționeze spectatorii ori să-i câștige unei cauze juste și nobile! Și iarăși câte lacrimi nu s'au vărsat ca rezultat al freneziei artei pe această scenă! Lume multă, lume variată, frământată de cele mai opuse idealuri a venit aici, ca să-și destăinuie sufletul de pe această scenă ori din locurile ce le ocupați d-voastră acum.

Inchipuiți-vă la sfârșitul secolului al XVIII-lea, după invazia ultimă a turcilor în Banat, epoca marilor evenimente cu războaiele și înfrângerea lui Napoleon, apoi epoca marilor clasici în muzică, în literatură, primele dibuiri în științele pozitive cu mașina de aburi și electricitate, epoca mișcărilor de eliberare politică, cu revoluții și aspirații naționale pretutindeni, epoca romantismului și paralel cu ea ivirea științelor pozitive: filozofie științifică, știință socială materialistă, vehemente discuții între știință și credință, și apoi începutul celei mai mari respirații în istoria omenirii cu descoperirile lui Pasteur, a căror importanță nici astăzi nu a fost destul de apreciată din punctul de vedere al umanității!

Omenirea a parcurs un drum enorm dela lumânările de său ce fluturau în bătaia vântului și umpleau sala aceasta de funingine și duhoare de untură râncețită, până la locul acesta de lumină electrică. Tot așa și spiritul omului s'a mai schimbat dela contesa empiriului amazoan cu pantofi de mătăasă, cât o ghioace de nucă, până la sportiva noastră cu bocanci, bătute pe talpă cu cuie de oțel, întorși la vârf.

Tot așa lumea saloanelor, unde se crea limba subțire și rafinată ca și casele gospodarilor noștri, cu clacă și praznice, unde se cimentau sentimentele de solidaritate, inspirate de infinite dorinți de a vedea omul mai luminos la față, mai bun și mai nobil la suflet au dispărut, ca să facă jocul umbrelor de cinematograf, distrugând din interes material chiar portalul acestor clădiri monumentale, ca aceste umbre ale unei lumi artificiale, pregătite cu mult tâlc să emoționeze pe toți deopotrivă prin iluzia vândută zilnic, atât de „generos” pe un biet pol.

Din Banat au eșit marii comandanți Sibiancu, Pavel Chinezu și alți mulți condotieri valahi, urmași de credincioșii lor coreligionari.

După înfrângerea lor a urmat stăpânirea turcească un lung-lung șir de ani, fără întrerupere, peste o sută de ani. A fost cea mai grozavă robie din câte a îndurat poporul nostru. În acest interval de timp, bănățenii au dat dovadă de forțe morale unice în istoria popoarelor. Popor simplu, muncitor al pământului, ori păcurar prin munți, Semenicului, a jertfit totul; bani și muncă, fără să-și piardă însă sufletul și simțul de bun și credincios român.

S'au format regimentele de pază, cu servicii permanente de zece ani, în schimb acești grăniceri au primit pășunat, păduri, moșii și alte favoruri, față de restul populației din imperiu. Acest patrimoniu azi se fărâmițează în urma unor regretabile neînțelegeri între cei de sus și urmași grăniceri, spre dauna și a unora și a altora, dar mai ales în paguba întregii colectivități naționale.

Când alți istorici vor întocmi și explica psihologia maselor românești, scoțând la iveală alte virtuți decât numărul ucișilor și biruințele vreunui șef, poporul de pe aceste plaiuri și munți va fi pus în loc de frunte, ca solidaritate socială, afirmare națională, moralitate publică și mai presus de toate ca tendințe de emancipare în comunitatea lui de acasă.

Ceeace au făcut bănățenii în trecut, fie că au atacat, au apărat, fie că au păstrat individualitatea de rasă românească aici, datorește acestor virtuți sociale.

Pornirea bănățenilor, cu atâta talent, de a face coruri fanfare, case culturale, biserici, școli, bănci, sunt îndemnuri sufletești de dată foarte veche. Sunt simțiri isvorâte dintr'un subconștient ce s'a format, prin realizări pe teren, înainte cu multe sute de ani.

Locuitorii din Oravița și jur au primit cu mare bucurie ideile consilierului; de tezaur și directorul tribunalului montanistic din Oravița, fiiertatul Procopiu Lotca de Zamislow, de a ridica un teatru stabil, ideie care s'a împlinit și a cărei amintire o prăznuim noi astăzi. Toți demnitarii, toată populația a contribuit cu ce a dat D-zeu, cu bani, muncă, cu creștarul scos din fundul praștiei.

Din scrisorile prăfuite de vreme putem descifra cu multă bucurie că puținii noștri intelectuali, comercianți, meseriași, gospodari mai înstăriți pe cari i-am avut, au fost cei mai animați de această ideie a lui Lotca de a face teatru. Marele pictor bănățean Turcu a pictat pe însuși împăratul. Constantini, modest funcționar a fost cel mai aprig animator al teatrului, acționând în dreapta și în stânga, pe la cunoscuți, prieteni, neamuri. Un preot român a dat oamenilor din clacă, cari aduceau piatră și var, țuică. Mai târziu, pe la anii 1864, când regimul austriac s'a schimbat cu cel unguresc și când în Oravița era o harababură, românii avocați, funcționari, medici, comercianți, meseriași, au continuat cu teatrul, văzând într'nsul, subț masca jocului de scenă, propaganda națională, împotriva desnaționalizării. Atunci elementul german a capitulat în fața stăpânirii maghiare, românii au salvat demnitatea acestui ținut. Este și aceasta una din cele mai glorioase pagini din istoria noastră ce se poate demonstra cu uimitoare argumente și memorii conservate de pe vremuri.

Bănăţeanul poartă în sine geniul latinătăţii, care îl face mai flexibil, mai întreprinzător. Înaintea cu paşi mai siguri, şi în riscuri mai mari, decât celelalte neamuri precaute şi cu mult raţionament. Este spiritul de geniu, înbuibat de fantezii, idei şi dorinţe, dinamizat în subconştient, ori când gata de izbucniri vijelioase. Aceste însuşiri de rasă trebuiesc luate în consideraţie ori decâte ori căutăm să descifrăm o pagină a istoriei, unde datele de atunci nu ar fi suficiente.

Acelaş fenomen psihic se petrece şi astăzi în văzul tuturor cu „paurii” bănăţeni, cari i-au, după lucru,

drumul pribegiei prin lumea largă. Pornesc din Ilidia, Socolari, săraci, lipiţi pământului, fără de nici o noţiune de cultură, de igienă, artă, filozofie, în Franţa sau America.

După câţiva ani se întorc—nu vorbim de bani—cu totul transformaţi nu numai la înfăţişarea externă ci şi la purtare, cuvincioasă, gentileţă, complezenţă, ce stă atât de bine omului din lumea mare, cu un bagaj de cunoştiinţe, ce ne pune în uimire.

Dr. ION TEICU

Un mort care nu va mai învia — Ceva în legătură cu spectrul Hajdudoroghului —

Fiindcă s'a pus recent în discuţiune chestiunea primejdiei diecesei maghiare de Hajdudorogh, care ar putea să ameninţe parohiile ce aparţinuseră cândva, pentru un restimp scurt, acelei diecese nefaste, — înţelegem parohiile noastre române unite, smulse prin fraudă dieceselor române mame, — publicăm decretul nr. 482-1933, cu data 9 Aprilie 1934, al Sacrei Congregaţiuni Orientale din Roma, care retrocedează, definitiv şi pentru totdeauna, acele 67 parohii eparhilor româneşti punându-le sub jurisdicţiunea respectivilor episcopi, ca şi celelalte parohii rămase intacte de urgia hajdudoroghistă.

Publicul nostru românesc deci să nu se alarmeze. Sfântul Scaun Apostolic a luat măsuri definitive şi pentru totdeauna, ca să nu se mai poată turbura situaţia juridică a respectivelor parohii. Episcopatul nostru român unit, în frunte cu Mitropolitul de fericită pomenire dr. Vasile Suci, şi-a făcut datoria la timpul său deplin. Cel care a făcut corespondenţa şi a redactat actele în numele Mitropolitului deţinut a fost actualul nostru Mitropolit, atunci Episcop al Lugojului.

De altfel putem vesti marelui public că episcopatul nostru s'a sesizat din nou, şi încă în două rânduri, de situaţia ce li s'a creat românilor uniţi dincoala de frontiera nefastă, luând toate măsurile cari pot preveni vreo primejdie din partea adversă. — Lăsăm să urmeze însuşi actul oficial în traducere românească:

**SFANTA CONGREGAŢIUNE PEN-
TRU BISERICA ORIENTALĂ**
Nr. 482-1933

DECRET

Scaunul Apostolic, fie prin modu propriu, fie rugat de episcopi, s'a îngrijit întotdeauna foarte mult ca pentru împrejurările schimbate ale lucrurilor în o regiune oarecare, să se schimbe în mod oportun şi graniţele circumscripţiilor ecleslastice, cu gândul ca binele spiritual al credincioşilor şi sporul credinţei să se promoveze din ce în ce mai mult.

Fiindcă însă după noua delimitare politică a regatelor României şi Ungarei s'a întâmplat ca multe parohii ale diecezei de Hajdudorogh să rămână în cadrul regatu-

lui României, e de supremul interes să se circumscrie astfel graniţele dieceselor, ca credincioşii să poată comunica cu episcopii lor mai expeditiv şi fără de nici o dificultate.

Ceeace însă în conversaţiunea solemnă dintre Scaunul Apostolic şi Regatul României, semnată la 10 Mai 1907, se stabilise în mod general, s'a prescrip expres mai apoi în statutele prin cari se prevedea ca numite convenţiune să fie dusă la îndeplinire: ca adecă cele 67 de parohii, cari odinioară prin Literele Apostolice din 8 Iunie 1912 „Christifideles graeci” fuseseră atribuite noiei diecese de Hajdudorogh, iar acum în Regatul României se află sub administraţia episcopilor provinciei mitropolitane de Alba Iulia şi Făgăraş, să se atribue, în chip definitiv şi pentru totdeauna, respectivelor diecese printr'un document oarecare formal al Sf. Scaun.

Acest prescript avându-l în măsură deplină înaintea ochilor această Sfântă Congregaţie, reflectând cu matură chibzuinţă la toate, şi ascultând într'o chestie de atâta importanţă şi pe Excelenţa Nunciului Apostolic din România, a socotit să-şi realizeze menţionata atribuire canonică.

Deci, făcând subsemnatul cardinal Secretar raport Sumului Pontifice în audienţa zilei de 28 Februarie 1934, Sanctitatea Sa suplinind intrucât ar fi nevoe consensului acelora pe cari îi interesează, sau presupun că i-ar interesa această chestiune, cele 67 de parohii atribuite odinioară diecezei de Hajdudorogh şi acum existând pe teritoriul României, în puterea plenitudinii apostolice, le încorporează şi atribue respectivelor diecese române, poruncind ca aceasta să se întâmple prin Decretul Sacrei Congregaţiuni Orientale.

Din porunca, deci, a Sanctităţii Sale, prin prezentul Decret această Sacră Congregaţiune vesteşte tuturor voinţa pontificală de mai sus, precum şi porunca lui; şi cele 67 de parohii despre care e vorba mai jos, aparţinând odinioară la diecesa de Hajdudorogh, le declară anexate, definitiv şi pentru totdeauna, dieceselor de rit bizantino-român, precum urmează:

A) ARHIDIECEZEI DE ALBA- IULIA ŞI FĂGĂRAŞ

Arcuş (Arkos). Boroşineul-Mare (Nagyborosnyo). Imper (Nagykaszon). Ciucsângeorgiu (Csikszentgyörgy). Lăzăreşti (Csiklazarfalva). Hienj (Ilyefalva). Ghehinţa (Gelenche). Lemnia (Lemheny). Lisnău (Lisznyo) Poian (Kézdissenakereszt). Turia (Torja). Aldea (Abastfalva). Bodogaja (Alsóboldogfalva). Bezdul-nou (Bözödujfalva). Sărăteni (Sóvárád). Aita-Seacă (Szarazajta). Elisenj (Székelyszenterzsébet). Odorheiu (Székelyudvarhely). Jacu (Olahszákod). Joseni (Gyergyóalfalu). Sândominic (Csikszentdomokos). Frumoasa (Szepev). Ghimes-Făget (Gyimesbükk). Gheorgheni (Gyergyószentmiklos). Voşrab (Gyergyóvaslab). Sântandrei (Nyaradrasfalva). Bolintinenj (Nyaradbalintfalva). Roteni (Harasztkerek). Crăciuneşti (Nyárádkaracsony). Ivăneşti (Kebeleszentivány). Târgu-Mureş (Marosvásárhely). Sardu-Nirajului (Székelysárd). Troiţa (Szentharomsag). Lăurenj (Szentlőrinc). Tirimioara (Kisterem).

B. DIECEZEI DE ORADEA-MARE:

Amăţ (Amatz). Sătmărel (Szantmárzsadany). Ciumeşti (Csomaköz). Domăneşti (Domahida). Ghenciu (Gencs). Moftinul-Mic (Kismajtény). Carei (Nagykároly). Resigheia (Reszege). Sanisău (Szaniszo). Andrid (ándred). Dindeşti (Erdengeleg). Tircan (Mezőterem). Vezend (Vezend). Portiţa (Portelek). Eriadon (Éradony). Curtiuşeni (Erkörtvélyes). Tarcea (Ertarcsa). Galospetreu (Galospetri). Pişcolt (Piskolt). Vaşad (Vasad). Gheniz (Erkenesz). Săindru (Erselind).

C) DIECEZEI DE MUREŞ:

Vinleiu-Mare (Nagygolcs). Boghis (Csengerbagos). Oar (Ovari). Petea (Pete) Doba (Szamosdob). Vetiş (Vetes) Botiz (Batizvasvári). Satu-Mare (Szatmár). Odoreu (Szantmárudvari). Jobjib (Jozsefhaza).

În ciuda oricăror piedeci contrare.

Dat la Roma, din Palatul Sacrei Congregaţiuni Orientale, în ziua de 9 Aprilie 1934.

ss. † A. Cardinal SINCERO
Episcop Prenestin, Secretar, ss.

I. CESARINI Asesor.
(„Unirea”, Cluj)

Masa unui burtă-verde

— Mie, dom'le, — își urmă vorba uitându-se împrejur mucalit, ca să vadă dacă îl ascultă toți — mie numai să mi se facă poftă d'ășa ceva și să vedeți ce sunt în stare să fac!

Unii clipeau din ochi nedumeriți, de par'c'ar îi spus: „să-l creadă, să nu-l creadă?!...”; iar el, liniștit, sporovăia cu iscusința unui învățitor de fraze, hârșit în toate chichițele vorbăriei, ridicând glasul uneori, lăsându-l să apese pe câte o vorbă în doi peri și scroborendu-l mai pe urmă, ca într'o destăinuire deabia rostită, silindu-se ca să-i înduplece pe toți.

Și depănându-și firul vorbeii:

— Auzi dumneata, dacă s'a mai pomenit una ca asta! Coșcogea-mi-te moșierul să nu se îndure el să dea de pomană câte un bilă de fierură la săraci, după ce n'și-a îngropat mulereal! De par'că ar fi fost cel mai calic dintre calici!...

Și trecându-și degetele potcovite cu inele groase de aur și de argint, prin pământul afumat de sub nas:

— Nu mă credeți... Așa e? Vă pricep eu... Da' ia ascultați încoad' la mine... Cum mă vedeți și cum vă văd. Ce-i astăzi? Iacă, să zicem că-i ajunul lui Săn Nicoară. Că asta-i hramul bisericii din satul nostru...

„Ei! Cum spuneam, te urci în tren și te repezi așa, ca 'ntr'o plimbare, pân' la mine... Un ni-mica toată. În opt ceasuri și-un fărtar ești la Fefelei; iar d'acolo, habar să n'ai că-ți trimit eu trăsura, „dogaru” de!, cu telegarii mei, iuși foc, smei, nu alta! Doi armăsari negri ca păcura, și cu niște copite late ca lipiile, de iac „șleap-șleap” când calcă, de par'că ar fi mânjii lui Ducipal din poveste.

Și după ce își muie mustățile în profirul unui macmahon, urmă, întorcându-se spre mine!

— Trași la mine, fără să-ți pese de nimic. Port eu grijă de toate. Nici să dai cu gândul ce conac și ce acareturi am. Să-mi vezi conacul numa! Că moșia mea e răzeșie veche, meraz din neam de neamul Bârgovenilor, strănepoți get-beget ai lui Mihnea-Vodă! Așezare boerească, nu jucărie! Să vezi salonul, unde venea Iancu Jianu de-i trăgea câte-o filigeană de calea, puțuia un ciubuc și p'ormă sbughi-o p'aci 'ție drumul! Să-ți arăt cer-

dacul, de unde a sărit Jianu, ni-merind, ca un haiduc ce era toc-mai pe Șargul lui, priponit lângă găvliciul pivniții — tocmai când era să puie laba pe el Cărc Serdar Stoica... Hei! vremuri, nu fleacuri, ca acus!

Și după ce își drege glasul în pahar, urmă:

— Da' unde am ajuns! Că pier-dui firul...

— Casa, de!... acareturile... — îndrăznii eu.

— Ei! Bunioară, cum ziceam, de Săn Nicoară face praznic mare, de se duce pomina! Când se crapă de ziua pun să tragă năvoadele din eleșteau și tot ce se pescuește e pentru ospățul flămânzilor din ziua aceea...

„Apoi poruncesc să umple ceanele. Da' de ceane ce-ți mai pasă! Că-s câtă mi-ți mai căldările de câte doi deca fiecare... Și după ce le umple ochiu, le toarnă un borș cu jârâitura, de să-ți lase gura apă și să-ți trosnească tălcile, când îi gusta din el, ardeiat de mama focului, de să dai cu căciula 'n câini, când îi horpăi din el!

Și apoi dă omule drumul tălcilor și dăsnoadă-be foale!... Că se întinde o masă, de-i vreme bună, de nu ți mai încape curtea din fund și o lungesc și 'n toată, îndopându-și toți pipota de zor.

Că, nu mă pot ține să nu le spun:

— Ho! mă hămeșitorilor, nu 'n-tulicați așa, pe nemestecate, că vă ia nalba rânza! Mâncați pe 'n-delete, c'al vostru-i tot meriticul.

Și chetuesc așa, pân' ce le rămâne dinainte... Da' vorba, ce masă-i aia, fără udătură? De-aia le dau să bea cât li-i placu' pân' ce nu mai pot și pică-fedeleş pe sub mese. Că, uitai să-ți spun, de Săn Nicoară pun la bătaie câte un boloboc cu vin, în fieșcare an.

✽

Întâmplarea m'aduse la Fefelei, pe-o lapoviță sfârcuită de Crivăț, de nu îmi mai găseam locul, așteptând acceleratul care întârziase cu peste un ceas.

Deodată mi se năzări nainte un chip uitat, — conu Guță.

— Minunat! — mă gândii. Măine-i praznic mare la Cotigeni, ca de Săn Nicolae! Nici că se putea mai nimeri!

Cu valiza în mână ești în curtea gării.

Se înnopta când mă oprisem pe scările de piatră, în zloată, chitind prin lumina șovăelnică ivi-

rea vreunei briște, dacă nu chiar a „dogar”-ului lui conu Guță.

Însă nici urmă d'ășa ceva.

Dar cu gândul la spusele ace-lui om de ispravă, par'că și zării o trăsură luptându-se cu vântul, iar în auz îmi suna ca un clopot salvator, „șleap-șleap”-ul copitelor vestiiilor telegari.

În loc d'ășa ceva, deabia mă încumetai să deslușesc ceea ce era cu adevărat: un hârb de căruță de țară, pe capra căreia picotea chirigiul — un unchiaș cu chica albă, înghițită aproape de o căciulă neagră, cât un ciubăr de mare.

— Slobod moșule? — îi zisei într'o doară.

— Ptruul fetele tatii! — mălci moșul, scupând printre dinți și ridicându-și cu codrișca biciului căciula și acoperea și pliscul nasului pe jumătate.

— Tii! Că urătă vreme! — adause. Să nu mai lasă omul de sub cotton!

— Da-i vorba cum se nimerește, nu cum o dorește omul — zisei eu...

Și ca 'ncehere:

— Mă iei și pe mine?

— Cum să nu, coane! Da 'ncotro? Că iepșunile mele atâta așteaptă, să se ia la întrecere cu zmeii lui conu Guță.

— Da' ce vorbă-i asta? — îi iscodii.

Unchiașul zâmbi cu șiretenie și ca s-o dreagă:

— Te pomenești că-i știi și 'mneata! Nu-i vorbă. Cin' nu îi știe?! Păi de, ce să zic... Cai ca ai dânsului unde s'au mai pomenit? Atât numa, că-i scoate cam rar. Dar de, și noi, cum ne țin curelele.

Deabia apucasem să m'ățez, ridicând gulerul paltonului că moșul și porni, trăgând câteva bice cailor, cari se otânjiră un pic, până clintiră brișca din loc, luând-o apoi la goană, de mi se părea că dintr'o clipă în alta or să ne dea peste cap. Noroc că n'au ținut-o mult!

Cum goneam așa, pe tăcute, biciuit de vânt și leorcăit de zloată, mi se părea că nu se mai sfârșeste drumul, prin bezna în care ne întundasem. Și înțepenii aproape, după vreo două ceasuri de mers, sgâlțâit de colo până colo, nici nu-mi venea să cred când moșul îmi spuse c'am ajuns în Cotigeni — satul lui conu Guță.

Cu greu mă dădai jos, pregetând unde să pui piciorul, înghețat aproape, cum eram, nedumirînd încotro s-o iau.

Cum orbăcăiam pe întuneric și biciuit de vînt, deabia zăbind, ici și colo, câte o luminiță, moșul deschise vorba:

— De acuș s'au culcat toți.

Și oprindu-se în dreptul unei porți:

— Iac' aici stă conu Guță.

O căsuță ca toate celelalte case din sat, un pic povârnită într-o parte.

Nu putui să nu-l întreb:

— Da' conacul? Unde-i conacul?

Moșul porni să rîdă, într'un hăhăit stîns de pasăre ciudată.

— Ce conac, coane? Că nică pomeneală d'asa ceva pînă s'atu nostru!...

Eu nu mai puteam de ciudă și îmi simții sângele năvălindu-mi în obraji, bucurându-mă însă, că era beznă adîncă și nu mă putea zări afurisenia de unchiuș.

Atunci deabia îl mai scociori cu silă:

— Da' acareturile?... Știi, ca la un moșier... coșarul, pătulele, grajdul?...

Moșul lăsă să-i scape printre

dinți împreună cu obișnuitu-i semn de silă, acelaș hăhăit batjocoritor:

— Ce acareturi? Ce coșar și pătule? Nici vorbă d'asa ceva!...

Mie să îmi piară pămîntul de sub picioare și nu alta:

— Păi atunci asta nu-i casa lui conu Guță!...

Moșul conteni cu hăhăitul. Și gata să bată cu codirișca în geamul dela drum al căsuții acelea:

— De stat, aici stă conu Guță Profiriu!...

Și îl umflă iarăș răsul:

— Da' așa îi e felul: iudul, lucru mare și le cam încornorează pe toate.

Credeau că îngheț locului. Deabia mai bolborosii:

— Dar telegarii, zmeii lui conu Guță?

— Hă! hă! hă!... izbucni moșul.

Și printre hăhăeli:

— Dumneata să fii sănătos: la niște biete de gloabe — numai pielea și osul. Ce, iepșunele mele-s cai domnești, pe lângă mârfoagele lui conu Guță!

Oprindu-l să mai bată în geam, săltăi în codirla briștii.

Și după aceea mă înfășurai în tartan iarăși:

— De ce nu vorbești verde, moșule, din capul locului? Mă siliși să bat drum' de pomană, ca un zărghit, p'o vreme ca asta!...

Unchiușul dete din umeri:

— Ce era să fac? Că n'avui parte de nici un alișverisș pe ziua de ieri!...

Și se căjără pe capră.

— Inapoi, la gară! — gătăii!...

N'am mai crăcnit o vorbă, pînă am ajuns. Iar când mă dădai jos:

— Da' cu praznicul ăla, grozav de mâine, ce-i?

Moșul mai rîse o toană. Și după ce se sătură de răs și-și șterse ochii cu mîneca zeghii de pe el:

— Păi, să vezi dumneata. Cu nagode d'astea mai sperie lumea pe la târg conu Guță!... Că-l primesc boerii printre ei și se uită la el cu gurile căscate. Că, ci-că, p'acolo umblă cotarilele cu covrigi în coadă și d'ăia și conu Guță, ca să nu rămîie de căruță, le toarnă și el la vrute și nevrute, de înghiață apele, pînă li amețește pe toți!... Iac'asa!

N. PORA

„Cuvântul“ lui Nae Ionescu despre „Societatea de Măine“

Ardealul își are metodele lui de lucru. Deosebite de ale noastre prin modestie și persistență. Cultura Bucureștilor îl privește uneori cam peste umăr. Căci îi lipsește într'adevăr strălucirea, spontaneitatea, ușurința sprintenă și elegantă. Sau îi lipsește cel puțin în cele mai multe manifestări: El are în schimb o statornicie impresionantă și o raportare directă la lucruri și la fapte, care a fost întotdeauna și în toate țările nu numai fecundă, dar singura bază solidă a unei culturi trainice.

Acolo unde noi suntem mai aplecați spre principii și generalizări, unde de cele mai multe ori intuiția și fantazia joacă rolul de document. Ardelenii aduc studiul amănuntului, metodă de organizare. Ei adună ca să construiască; noi construim ca să ne dispensăm de documentare.

Iată un exemplu: sunt studioșii din jurul revistei „Societatea de mâine“. Nu toți scriitori de mîna întîi, de sigur, dar toți oameni perfect informați. Este de fapt o concepție total deosebită de a noastră; la ei nu contează scriitorul, ci revista, Cine iscălește, e aproape

indiferent. Ce apare în foaie interesează. De aceea din această publicație înveți întotdeauna ceva. Asta numim noi adevărata muncă constructivă; în opoziție cu sforțările noastre bucureștene, — cari mai întotdeauna au la bază un personalism, interesant, de sigur, dar steril.

„Societatea de mâine“ a înființat și o secție de studii. Nu am mai auzit nimic de ea; suntem siguri că într'o bună zi, trecând prin Cluj, vom putea găsi la acest modest institut dosare cu material și documentare asupra tuturor marilor probleme de interes regional.

Sunt deci, de la noi la ei deosebiri de metodă. Una bună și alta rea? Nu, ci două metode deosebite, cari în fond se completează. Sunt lucruri pe cari avem să le învățăm de acolo; sunt altele pe cari le putem trimite. Și în acest domeniu indicațiile realității sunt întregire.

Dar asemenea constatări ar trebui făcute mai des, pentru ca ele să intre odată în rândul realităților noastre.

NAE IONESCU

(„Cuvântul“ din 24 Oct. 1926).

Guicciardini

e un renumit istoric italian din secolul 16, despre care Papini publică un articol recent. Il consideră mai mare decât Macchiaveli, căci avea viziunea de realist a Italiei unite în condiții firești.

Pe timpul său avea o faimă cu

mult superioară secretarului florentin.

A scris „Istoria Italiei“ în care încheagă doar 42 ani ai acestei țări (1492 — 1534), însă o leagă în lanțul evenimentelor de importanță universală, cum e descoperirea Americii și reforma luterană.

E interesant că în acele vremuri s'a ocupat de fisionomia popoarelor, a orașelor. Recunoștea rolul de seamă al portretelor istorice cari schimbă fața lumii. A construit o lucrare solemnă în „Istoria Italiei“ mult citită și multe cărți ale lui s'au publicat abia prin secolul 19

Relațiile româno-italiene

Fragmente dintr'o conferință a d-ului profesor Bruno Manzone în cadrul „orei italiene” la radio-ul românesc

Mi-a fost incredințată mie, ca director al Institutului de Cultură Italiană în România, plăcuta sarcină de a lua cuvântul în această primă seară a orei italiene și sunt în mod deosebit măgulit de recunoașterea care s'a dat, prin aceasta, importanței mereu crescânde a raporturilor culturale, artistice și științifice dintre cele două țări.

Românii cari au urmărit, în așa de mare număr și cu așa vie simpatie, opera sa în acești primi ani, știu că Institutul de Cultură Italiană a fost mereu promotorul activ și pasionat al acestor raporturi.

Ca o dovadă a importanței atribuită de Italia legăturilor spirituale și culturale cu această țară latină, nu este, cred, fără valoare, să reamintesc, în acest moment, că Institutul din București a fost printre primele create de regimul fascist când acesta începu acțiunea de valorificare și de afirmare în străinătate a milenarei sale culturi naționale, atât de neglijată de precedentele guverne democratice.

Care sunt, în acest climat nou de colaborare amicală dintre România legionară și Italia fascistă, motivele esențiale și baza raporturilor culturale dintre cele două țări?

Înainte de orice, *elementele pozitive ale tradiției*, care — formată din valorile aceleași origini, din *comunitatea de limbă și din apropierea* nu întâmplătoare pe drumurile trasate de istorie, — constituiesc un complex de realități și de învățăminte cari nu pot fi despărțite de niciuna din viziunile sau operele viitorului.

Orice renaștere a sufletului și a vitalității profund latine ale acestui popor nu au fost oare întotdeauna izvorite sau însoțite de renașterea raporturilor spirituale și culturale cu Roma și cu Italia?

Dacă Istoria nu ar oferi exemple suficiente în această privință, ar fi totuși de ajuns să reamintim contactul pe care l-au avut cu Italia, în secolul al XVIII-lea, spiritele românești cele mai culte și mai ascuțite, și care a pregătit germele acelei adevărate regăsiri României, care reprezintă intrarea definitivă a acesteia în

istoria și civilizația modernă occidentală.

Și cu ar putea fi uitată perioada comună a unității naționale.

când inteligențele înalte ale celor două națiuni s'au întâlnit frățeste în gândul ce trebuia să pregătească acțiunea renașterii românești, aproape în același timp cu cea italiană?

Evenimentele succesive au îndreptat însă clasa cultă românească spre alte locuri, și pentru Italia — afară de unele excepțiuni — au rămas numai cântecul poezilor și mai adesea, nostalgia dorință a frumuseților sale și a cerului său, în loc de cunoașterea sau aprecierea realizărilor națiunii renașcute unor destine imperiale.

Dar multe sunt pe cale de a schimba azi, și tineretul studios român nu poate să nu aibă înaintea sa idealuri noi și să nu simtă chemarea adevăratei și eternei civilizații a Romei renașcute pentru o nouă lumină și nou învățăminte.

Începuturi frumoase se ivesc la orizont.

Cândva, studiul limbii italiene făcea parte integrantă din instruirea și prepararea tineretului român dar curând a fost părăsit și numai acum, în urma recetelor mășuri, începe — împreună cu limba germană — reluarea locului de limbă nu numai de contact cu lumea occi-

dentală dar și ca limbă de formație a conștiinței și culturii.

Numeroși tineri, în Universități, se pregătesc să devină profesori de limba italiană, în timp ce studiile italiene, reluate au fost ridicate atât de sus încât unui conațional de al dvs. d. profesor universitar Alexandru Marcu, i s'a decernat anul acesta cel mai mare premiu pe care Italia îl acordă unui străin.

În același timp în Universitățile italiene crește în mod continuu numărul tinerilor ce urmează studiul limbii române pe lângă catedrele limbii dvs. iar studiile filologice române au printre italieni, cercetători eminenți ca Giulio Bectoni, Ramiro Oriz Carlo Battisti, Nicola Tagliavini și atâția alții.

Și în domeniul artei — a cărei mamă și păzitoare este — Italia a fost totdeauna de o largă ospitalitate pentru artiștii români și nu sunt puțini nici acei cari, în cadrul schimburilor italo-române realizate în ultimii ani, au făcut acolo onoarea patriei lor.

Artiștii italieni pe de altă parte, au fost totdeauna bine primiți în România și este de dorit ca raporturile dintre cele două țări și în domeniul muzicii, al artelor figurative și al teatrului, să devină cât mai intense.

Dacă Italia este leagănul studiilor umanistice, acest privilegiu nu-i scade gloria universal recunoscută și în cele științifice și într'adevăr la glorioasele sale universități s'au îndreptat deseori elemente române care au ajuns în urmă la importante situații în țară.

Natura ne-a făcut pe noi Italianii și pe voi Români astfel încât să nu avem nevoie nici unii nici ceilalți, de prea mari eforturi pentru a ne înțelege și a ne iubi.

Chiar și un țăran din România s'ar putea înțelege natural și ușor cu un țăran din Italia.

Ceeace cere însă o voință precisă este cunoașterea reciprocă nu superficială ci profundă și constructivă și în vederea acestui scop contactul cultural va fi cu atât mai eficace cu cât va fi păstrat și dezvoltat cu dărză credință și dreaptă înțelegere.

Viața intelectuală

VICTOR BRĂTULESCU :
Miniaturi și Manuscrise
din muzeul de artă reli-
gioasă. (Imprimeriile Sta-
tului, București 1939, lei
550).

Studiul așa ziselor „arte minore” dezvoltate frumos de strămoșii noștri, n'a prea fost întreprins la noi. Manuscrisele se cercetau pentru fixarea drepturilor filologice ori istorice, în lupta contra străinilor. Melhisedec și Mih. Kogălniceanu fac parte dintre acei puțini cari au dat atenție și miniaturilor artistice ale paginilor de manuscrise religioase. În linii generale le-au studiat savanții ca N. Iorga, d. I. Bogdan, d. D. Ionescu.

Însă d. arhitect Victor Brătulescu e primul care analizează în amănunte arta miniaturistică română. Muzeul de artă religioasă din București oferă exemplare strălucite ale acestui fin meșteșug în vigoare mai demult. Ornamentul artistic al manuscriselor vechi e plin de calități superioare.

E străbătut de simțul culorilor vii și al liniilor împletite armonios. Întâlnim adesea roșul alături de verde, sau auriul lângă argintiu, fără să ne supere ochii : sunt ingenios combinate. Cele 71 planșe ale volumului „Miniaturi și manuscrise” sunt colorate, deci ne lămuresc pe deplin asupra valorii lor. Textul introductiv al autorului scoate la lumină importanța și trecutul acestor manuscrise religioase împodobite de români.

Ele sunt împărțite în două grupuri : grecești și slavone. Cele grecești au desenul în linii curbe, conform literii ce umple paginile în forme apropiate curbei. Iar cele slavone se pot divide în tip moldovean, cu exemplul evangheliarului splendid al lui Mircea din 1519 ; și în tip valah, ca liturghierul dela Slatina din 1642. În general de caracter liniar în decorație. Interesant liturghierul grecesc din 1631 al cănui ornament folosește tulipa în forma de boboc, floare, fruct. Autorul ne indică imbinarea elementelor vegetale cu altele zoomorfe, figuri simbolice ; ori participarea sfinților chiar, în ilustrații de At. Crimcea la Dragomirna). Pe drept cuvânt e caracterizată de „bogăție decorativă” epoca lui Brâncoveanu. Pl. 32 ne uimește prin frumusețea ei. Dar atâtea altele ne surprind cu nouțata desenelor armonioase ! Sunt lucrate în Moldova (pl. 40—42), la Bistrița-Vâlcea (pl. 34), la Craiova ; apoi miniaturi ale lui Matei Basarab.

Autorul nu se oprește aici. Caută însetat origina acestor forme române : sunt de moștenire egipteano-asiatică, filtrate de civilizația

Bizanțului spre apusul Europei. Unele manuscrise trădează legături cu românii din Macedonia, dând numiri de localități ca Dipolița. Altele desvelesc influența picturii și miniaturii române asupra celei ruse, după cum recunoaște și Kodakov. „Miniaturi și Manuscrise”, e o carte prețioasă.

BARBU SLĂTINEANU :
Ceramica românească (Ed.
Fundației Regale, 120 lei).

Arta populară de a modela pământul în forme variate e în plină înflorire și azi. Ea are vechi rădăcini pe teritoriul român. O mulțime de rămășițe preistorice se disting în tradiția păstrată a Munteniei și Moldovei, pe când în Ardeal sunt în vigoare formele romane pe linia Banat-Hațeg-Maramureș, altele din Oltenia și Bucovina iar unele înfrățite între Oltenia și Bihor. În ținuturile ardelenene se distinge perfect olăria română de cea a diverselor națiuni perindate între timp. E un simț distinct al culorii, o accentuare a formelor geometrice și o măsură caracteristică a ornamentului în ulcioarele românești, cari dau însușirile specifice generale ale regiunii.

Volumul d-lui Slătineanu dezvoltă o adevărată istorie a ceramicii române în lumina curentelor artistice europene și special studiată ceramica timpurilor noi în ținuturile României. E un studiu serios, însoțit de hărți și 60 planșe ale splendidelor fragmente de ceramică nouă sau găsită la săpături. „Ceramica românească” aparține patrimoniului nostru artistic și merită s'o cunoaștem.

GH. I. BRĂTIANU, O e-
nigmă și un miracol isto-
ric : poporul român. (Ed.
Fundației Regale, 60 lei).

Originile poporului român sunt prezentate pe plan pur științific. Lucrarea admirabilă a d-lui prof. Gh. I. Brătianu e un răspuns dela înalt nivel tuturor istoricilor vrămașei cari ne neagă dreptul existenței pe pământul nostru. Cartea e împărțită în șapte capitole ce privesc din diverse puncte de vedere condițiile generale ale vieții și dezvoltarea istorică a poporului român pe plajurile Daciei de odinioară. Astfel, părăsirea militară a Daciei pe vremea lui Aurelian e un scurt episod în perioada îndoitelor migrațiuni ale poporului pe ambele maluri ale Dunării : perioadă întinsă între secolele IV și IX ! Unitatea noastră lingvistică formează alt capitol în legătură cu extensiunea limbii în regiunile balcanice. Se confruntă izvoa-

rele istorice multiple, până la textele italiene și cele musulmane.

Urmează un capitol anexat acestei ediții, care discută datele arheologice ale solului și subsolului român. Între pg. 84—94 întâlnim aspecte istorice deosebite. E vorba despre desmembrarea imperiului roman între dinastiile Severinilor și ale împăraților iliri ridicăți pe tronul Romei (și originari daci). E un interval de veritabilă prefigurare a Evului Mediu, în care răsare din toate părțile imperiului **orientalismul și particularismul**. Deși se răspândise romanizarea în întregul aparat al vieții urbane, țărani supuși vorbeau vechiul grai al străbunilor lor : iberic, celtic, galic, punic. În toială secolului III e o război a satelor și ogoarelor împotriva orașelor, deci un nou aspect al sfârșitului lumii antice. Cartagina devine puternic germene de orientalism în care înrăurește Roma. Iși ținușe armele sub cenușă. Formele indigene au supraviețuit peste tot înfrângerii aparente. Reînvie elementul artistic local, pentru că sătenii au folosit permanent olăria rustică a timpurilor preromane. Legea pământului, adaugă autorul, presupune trecutul și marea simplită asupra ființei omenești. Ce s'a întâmplat în Dacia în acest timp ? O evidentă reacțiune a unui agresiv naționalism dac. Tindea chiar, cu capul răscoalei **Galerius**, să schimbe numele imperiului roman în cel dac. Era violent în dreptat contra creștinismului și pentru „adorarea zeităților muntelui”. Mișcarea ia contact cu Frigia chiar, resimțind o comună origină tracă. Până azi, la noi râurile Argeș și Prut poartă aceste nume deorigini getică ori scitică. Prin urmare și în Dacia e o renaștere a particularismului provincial, a vechiului spărit local dac, care a luat forma unei învieri a păgânismului. Mai intră în joc și „Dacia liberi” pribeghi în fața cuceririi romane trăind la marginea **Hmesului** și rămași credincioși tradițiilor preromane a căror urme persistă.

Această lucrare a d-lui prof. Brătianu e o interpretare frumoasă a istoriei indispensabilă oricărui român.

D. V. BARNOSCHI : Ca-
lea împărătească, (Edit.
„Cuvântul românesc” 65
lei).

Iată o carte într'adevăr nouă prin limpezimea vederilor ce le aduce. Dăm de capitele turnate în stil proaspăt cari cutează să judece vechile legi ale țării : da, au avut o Constituție cu principii

prea înaintate, prea libere, deci nepotrivite stării sociale a unui popor rămas în urmă din pricina vitregiilor vremii, unui popor prea mult lovit și obșiduit în decursul veacurilor, pentru a i se ordona progresul brusc. Autorul e pentru dezvoltarea treptată a neamului românesc, ca să scoatem cu el drumul spre „calea împărătească” a destinului nostru. Iată o carte nouă și instructivă.

Ing. NIC. P. CONSTANTINESCU: Enciclopedia invențiilor tehnice, 180 lei. Edit. Fundației Regale.

Un excelent volum în 490 pagini de popularizare a științei. Precizează cunoștințe tehnice elementare și noțiuni fundamentale. E o plăcută expunere a materiei indispensabile chiar publicului străin de preocupări strict științifice. Totuși se înfățișează într-o adevărată „literatură tehnică” de îndrumare și cultivare a cititorilor. Numeroase ilustrații la fiecare pagină.

CONSTANTIN SALCIA: Logodna apelor, Colecția „Drum” 40 lei.

Ne apar treizeci de poezii ale naturii cu versuri întrezărite prin luciul gânditor al apelor tăcute din preajma deltei dunărene, murmure dojenitoare de tristețe a vieții. Insoțite de cinci gravuri armonioase ale lui Cicerone Popescu. Redăm aici un „Cântec pe Dunăre”:

Nici un glas nu spintecă tăcerea grea,

*Înc-o noapte cade moale în cenușă,
Lumea pune peste ape catifea,
Zorile-au rămas s'astepte lângă ușă.*

*Împrejur, vîind pe guri adânci de valur,
Dunărea mpletește ramuri de păcat,
Iar din oaza de lumină de pe maluri
Stele-și îmbracă părul ondulat.*

*Câteo dără și apoi totul se înneacă.
Fierbe'n urmă spumă neagră de balaur,*

Pescărușii-asteaptă lotcile să treacă

Și pescarii cern în plasă, solzi de aur.

NICOLAE TH. IONNITIU: Despre carte și slujitorii ei. Editura „Cartea Românească”, 40 lei.

Suntem în fața unor probleme pe cari majoritatea publicului le trece cu vederea: problemele editorului de cărți. D. Nic. Th. Ionnițiu ne dă un volum împărțit în considerațiuni generale despre funcționarea unei edituri și interesante considerațiuni de ordin tehnic. Nu se descopere astfel rolul de factor național în propășirea cărții scoase de editor. Într-adevăr, men-

ționează autorul, am avut pe editorul Șaraga doi. Iasi care a lansat pe Eminescu, sau Săceș care a lansat pe Odobescu și Caragiale. Căci doriuța vie a editorului este de a descoperi un talent. În colaborarea sa cu scriitorul, cu tipograful și librarul i se cere o serioasă pregătire profesională, având în vedere calitatea diversă a cărții de „marfa” ce se cere „consumată” de cetățeni. Ni se reliefează iarăși dificultățile ce întâmpină editorul din momentul în care a acceptat un manuscris și urmează a-l da la vileag publicului, — clipă din care munca scriitorului s'a încheiat. Intrăm în detaliile tipăririi, corecturii, copertei. Pe drept cuvânt d. Ionnițiu propune o politică a cărții încadrată în marile imperative ale vieții de Stat.

A. P. BĂNUȚ: Oameni de ispravă, Sibiu, Edit. Tip. „Dacia Traiană”, 85 lei.

Autorul evocator de atmosfere veche românească ne înșiră plăcute evenimente în cari se încadrează figuri reprezentative de români. N'am uitat volumul „*Tempi passati*” bogat în clipe trăite redacte în grai pitoresc (ca „Vila Sdreanța”). De data asta s'au împreunat în „Oameni de ispravă” articole scrise înainte de 1918 în Ardealul de sub robia politică. Și perindă într-o limbă curgătoare jerfele și suferințele oamenilor de conștiință română. Astfel ni se ilustrează scriitorii, preoții, artiștii, compozitorii muzicali, ba chiar și pe aviatorul Aurel Vlaicu. În seria lui Ion Pop Reteganul, autorul „poveștilor ardelenesti”, a lui Petre Lichiu, Zaharia Boiu și Ana Voileanu se alătură și Aron Pămănuț, redestepătorul vieții bucovinene și profesor al tatălui d-lui Bănuț. E reușit portretizat și bătrânul mitropolit Vasile Suciu cu purtări simple și cu studii temeinice la Roma. Ni se înșiră conducătorii naționali ai Maramureșului. Figurează la sfârșit un articol despre Const. I. Nottara publicat în revista noastră în 1935. Cu deosebit interes citim prezentarea d-rului Ion Urban Jarnik, a cunoscutului profesor ceh, specialist al limbilor românești și mare admirator al frumuseții și plasticității limbii române: „aveți o splendidă limbă, zicea ilustrul profesor, pe care o așteaptă un mare viitor. Imbinarea slavo-latină a limbii voastre este una din cele mai norocoase și maj. minunate. Elementul latin îi dă precizie și eleganță, iar cel slav vigoare și poezie”. Cartea evocatoare a d-lui A. P. Bănuț se cere citită.

DUMITRU ALMAȘ: Miron Costin, 2 vol. Ed. „Naționala-Giernei”.

Figura vestitului cronicar autor al istoriei române și victima unei aprigi morți, răsare luminos din cartea d-lui Almaș, țesută între intrigile istorice ale vremii de demult. Limba veche română a ace-

stei lucrări ajută la conturarea realității și împrejurărilor de luptă de odinioară. Logofătul moldovean întâmpină o puzderie de piedici în domitoriilor tirani și dornici de glorie. Prigonit, fiind numit staroste la Putna, n'a rămas în umbra istoriei amănunțite, a intrigilor și a proiectelor politice. ci a alcătuit aceea istorie prețioasă a Moldovei cu talentul său de povestitor și curajul de a-și spune vorba pe șleau, fără ocol. E o carte frumoasă de trecut românesc și simba curată.

OCTAVIAN METEA: Viața de basm a lui Bădeș Cârjan, Edit. „Fruncea”. Timișoara, 40 lei.

Un precursor al apropierei romano-italiene care, adăugăm noi, devine iarăși actual din cauza evenimentului pierderii Ardealului. Viața întregă și-a dedicat-o visului său național.

Un singur țel, de a servi problema românească a unirii și a mării neamului. Autorul cuprinde aspectele mai importante ale vieții acestui țărăn propagandist român. S'a depănat în întregime pentru răspândirea românismului, a conștiinței și a acțiunii naționale. E bine accentuat caracterul său dăruit drumetiei, fiind unul din cei mai vestiti călători neolatini. Limbajul d-lui Metea în dialoguri reliefează felul colorat de a vorbi al sfătoșului moșneag care a mers pe jos la Roma.

MIHAI BENIUC: Cântec de pierzanie. Edit. Miron Neagu, Sighișoara, 60 lei.

Iată o lucrare a poetului în versuri albe, întințată „Aicea printre ardeleni”:

*Aicea printre ardeleni mă simt
acasă
În fiecare vîd un nepot de-al lui
Horia, de-al lui Iancu.
Ah! Ce s'or mișca într'o bună zi
munții Apuseni,
Ce s'or urni din loc, cu uriașii!*

*Mi-am ridicat privirile spre cer,
Dar nu-mi spune nimic mătreața
lui de stele
Nici luna lustruită ca țingirea.
Imi pun în schimb urechea pe
inima țării
Și-aud bătăi neregulate prin
gemete surde...
Freamătă pădurea românească,
Ca'n preajma vijeliei!*

*Mi-am culcat capul pe lutul
străbun
Aldtorea de alții
Ce mestecă prin somn cuvinte fără
sens.*

*Și-am vrut să dorm.
Eu însă-aud, în noaptea ce se lasă,
Șuer de piatră pe tăiș de coasă...*

Printre elemente melancolice răzlete, distingem în poezia d-lui Beniuc vigoare accentuată ca în: „Intrare”, „Nu mă vei uita”, „Cu Dumnezeu la cot”.

PRO DOMO

De 17 ani iac să apară studii sistematice despre Moji în „Societatea de Măine”. Un veritabil organ al Mojilor.

Nu o simplă întâmplare a hotărît de destinul revistei „Societatea de Măine”, ci la temelia ei am zidit în 1924 gând tare și lămurit, conștiință vie și respicată, plan sistematic și obligația elementară de a ne servi poporul bimilenar cu mijloace intelectuale superioare. Nici nu s'ar explica altfel forța noastră de rezistență, dobărînd greutățile tiparului, împrăștiind toate coalitiile răutății omenesti și răzbind indiferențele și amorțelile unui mediu prea puțin prielnic luminii, căci difuzarea tipăriturilor în țară este departe de a corespunde proporției de cititori îndreptățită de numărul populației.

Izbânda ne-a revenit ca un fapt curent, simplu, normal și sigur. Și credem că ne-am impus ca un factor recunoscut de cultură românească.

Avem* „state de serviciu” foarte precise în slujba statului român. Cine are curajul să ne desmință?

Vă rog să binevoiți a vă aduce aminte!

„Societatea de Măine” a fost îndemn statornic la cercetări, și multe zeci și sute de studii, broșuri și cărți au văzut lumina tiparului numai grație ei.

Aici și-au iacut ucenicia c serie întreagă de iluștri sociologi și publiciști, — unii fiind azi mâna dreaptă a dvs. în conducerea departamentelor de Stat — stabilindu-și o reputație ce le-a asigurat ascensiuni superioare în viața publică.

Dar în umbră aospesc patimile și răutățile, cleveti-rile și denunțurile ignobile. Deaceea sub fiecare guvern am fost mai mult asupriți decât ajutați. Guvernanșilor le plac atârnată și lingușirea; ei nu disting între ei și între interesele permanente ale statului, deaceea dacă nu persecută tălș și direct, lovesc într'ascuns cu nepăsarea și cu cenzura.

Apelăm la d. General Ion Antonescu, să suprimе acele nărvuri și să dispună ca cenzura să nu izbiască în noi cu urgia și oarba neînțelegere a guvernelor trecute, care au suprimat în ultimul număr de sub vechiul regim nu mai puțin de șase pagini de studii, îndeosebi asupra stărilor culturale ale românilor din Jugoslavia, pagini cu totul inofensive, dar în fond pagini cerute de dreptul elementar al informației.

Vrem ca scrisul nostru să rămână document viu al vremii, să reflecte fidel sbuciumul societății și al statului. Punem în față proprie în tot cecece înțelișăm, dar expresia frământărilor zilei să nu fie sacrificată.

Ar fi unica răsplată pentru bogatele roade hărăzite culturii și statului român în 17 ani, printr'o dăruire și printr'o jertă ce se cunosc.

Altii ne desorientăm, ne pierdem rostul, tănjim, ne sleim puterea, ne suocăm și lipsim intelectualitatea românească de cel mai elementar privilegiu: al cunoștințelor exacte și al orientării obiective asupra problemelor.

Ah, vor fi delatori și uneltitori din umbră cărora le stă în cale persoana mea și cari asmuță autoritatea împotriva-ne debitând verzi și uscate îndeosebi pe chestiunea „politicii de partid” în care mă văzuseră încadrat.

Dar niciodată nu mă voi feri să afirm sus și tare chiar în acest punct de excentrică sensibilitate românească: da, am făcut parte și eu din două partide foarte onorabile, ieșite din climatul eroic transilvănean, par-

tidul național român și partidul social-democrat român, adică din acele două partide — unul burghez, iar celălalt nuncitoresc — cari au votat unirea la Alba-Iulia, au încheiat pacte electorale cu liste comune și au constituit în număr aproape egal reprezentanțele în Consiliul Național român și Marele Stat dela Arad, apoi în Consiliul dirigent și parlamentul din Sibiu în 1918 și 19. Nu m'am plimbat prin alte partide după obiceiul țării, ci am preferat să mă țin departe. Nu m'am amestecat în luptele politice ale Vechiului Regat, supunându-mă principiului sacru al marelui Vasile Goldiș de a ne feri de luptele urtante ale străzii de aici.

Am disprețuit personal totdeauna clubul politic, după-cum și clubul mi-a jucat festa ostracizându-mă la periferii.

„Statele mele de serviciu” vor prețui ceva? Aci câteva:

ungurii m'au prigonit, m'au smuls dela catedra de profesor și m'au aruncat în temnița din Seghedin împreună cu Valeriu Brănișce nu de florile mărlului, ci pentru curajul scrisului și combativității mele dela catedră în favoarea desrobirii românești.

sunt membru al „Ordinului Ferdinand” pentru meritele în unitatea națională;

am fost directorul celor mai de seamă cotidiene ardelenе: „Românul”, „Gazeta Transilvaniei” și „Patria” pentrucă probabil am fost destoinic pentru atari demnități;

am fost deputat și inspector general administrativ și am ridicat regiuni întregi la prosperitate, îndeosebi pe cursul superior al râului Bega;

ca președinte al Sindicatului Presei române din Ardeal și Banat am fondat Căminul și Biblioteca ziaristică dela Cluj; apoi Casa de pensii și retrageri din București:

am întemeiat cea mai răspândită și reprezentativă revistă românească pe care o conduc în neîntreruptă continuitate de 17 ani: „Societatea de Măine”, luând colaborările cele mai vrednice și ajutând tipărirea a sute și sute de studii, broșuri și cărți românești;

m'am consacrat cu o neostoită putere de 16 ani încoace marelui probleme a Mojilor și populașunilor mun-

— niciodată până acum nu s'a dat o atențiune mai susfinută acestor probleme grave, vechi și specific românești;

am publicat peste 20 de cărți, unele încoionate cu premii și elogiate de cea mai autentică intelectualitate...

Dvs. dețineți în România aproape un privilegiu: aveți deopotrivă intuiția problemei, curajul reformei și pe toate elementele și mijloacele unei acțiuni de amploare în repararea servicișilor trecutului.

Cu spiritul dvs. ofelit de suferinși și nedreptățiri, cu puritatea intenșunilor și puterea hotărîrii prompte — împotriva cătușelor birocratice — puteți da astăzi Moșilor satisfacșunile primare așteptate de veacuri, punând la dispoziție aparatul de stat necesar și ștergând una dintre racilele sociale cele mai adânci și mai rușinoase.

Mă adresez d-stră cu încrederea omului de studiu și devotament până la sacrificiul suprem față de nevoile neamului, rugându-vă promptitudinea acțiunii. Veți bine-merita dela Patrie.

Prof. ION CLOPOTEL

f. consilier tehnic al Serviciului Social și inspector general administrativ pentru Moji

FAPTE IDEI OBSERVAȚII

Despre presa națională

Cine ar fi fost mai calificat să se pronunțe decât prin excelență un gazetar de geniu ca Ilarie Chendi, sufletul „Tribunei” de odinioară din Arad. Marele polemist era un cercetător pasional, un istoriograf erudit, un critic nu numai acerb și negativist ci și unul dublat de înaltă cultură estetică și literară. Dar el nu se pierdea în periferii ci și așeza centrul activității în actualitățile zilei, urmărind cu o vie pasiune desfășurarea evenimentelor și stând înarmat gata în orice clipă să adauge cuvântul său tăios la bătăliile desrobirii fraților. Știa că procesul de creștere al românismului e deschis. De după masa sa de lucru dela Academie trimetea aproape cotidian sprijinul său valoros la Arad, în forma articolelor incisive dela „Tribună”. În același ziar într-o zi s’a ocupat chiar de presa națională. El îi atribuia următoarea însemnătate: „e poate factorul cel mai de căpătenie promotorul cel mai de seamă în toate frământările noastre politice”.

El spunea: „oamenii vin și trec, dar zărele rămân cu graiul lor pururea proaspăt și cu vecherea lor pururea vie”. Și se adăncia în trecutul gazetăriei românești din Transilvania: în 1789 „doftorul de legi și profesorul de tîmăduirea ochilor” Ion Molnar-Morarul era preocupat de gândul să întemeieze întâia gazetă pentru upopor. În Sibiu, Molnar, Budai, Tempea; Vasile Aron în Brașov Gh. Barițiu și Murășeni, în Budapesta existau „Concordia” și „Federațiunea” lui Alexandru Roman Florian Aron întemeia „Telegraful”, iar numele lui Ion Slavici e atât demult legat de „Tribună”.

Și acum s’au stins toate acele vetre glorioase de altă dată ale gazetăriei! Dar ele ar trebui redescoperite îndeosebi la Brașov și Arad unde am dispus de singurele două case de editură în stil mare din Transilvania. Casa „Gazetei Transilvaniei” și casa „Tribunei” din 1908 trebuiesc redatate misiunilor lor bătrânești și sfinte.

Horia Trandafir

Redacționale

Cu numărul trecut am încheiat anul 17 de apariție regulată. Numărul prim al anului 18 apare acum la finele lunii Martie 1941.

Rugăm pe domnii colaboratori să binevoiască a ne trimite materia până la 1-5 Mai. Nu vom slăbi cât de puțin în cunoscuta noastră dârzenie de a ne face mai departe datorica pe deplin. Studiul întins asupra litigului milenar româno-maghiar va apărea în volum separat. Sperăm că i se va acorda atențiunea cuvenită.

Munca și talentul

vor fi de aci înainte fundamentul ierarhiei franceze — a declarat mareșalul Pétain șeful statului francez, trăgând concluziunile dureroase ale catastrofei militare de astăvară. Catastrofa n’a fost numai de ordine tehnică ci mai ales a fost urmarea întregului sistem politic anterior care a divizat națiunea pulverizându-i forțele și permițând capitalismului să profite dintr-o parte, „un popor nu mai e liber cu toate buletinele de voturi, din clipa când guvernul pe care l-a instalat cu putere cu liberă voință devine prizonierul coalițiilor acestora”. Franța își caută o orientare nouă după norme mai simple și mai sănătoase, care să o scutească de frământări păgubitoare și isă dea satisfacție muncii și talentului. Cum se va face integrarea ei? Tratatative laborioase sunt în curs cu Germania pentru a se stabili noua ordine în Europa. Dar îndeosebi Italia pretinde ca Franța să fie tratată ca o țară învinsă suportând toate consecințele ce decurg din aceasta. Germania este mai înclinată să atragă Franța într-o coaliție europeană și să-i asigure o egalitate de tratament. Va fi oare umilită Franța? Generalul Weygand a făcut declarațiuni unor ziar din Maroc în sensul că Franța nu e dispusă să cedeze nimic din teritoriul național. Oricare va fi sfârșitul, orientării noi se desprind în politica franceză simplificând aparatul de stat și dându-se prioritate chestiunilor de muncă și producțiane.

† Părintele Ion Moța

veneratul bătrân, unul din părinții gazetăriei românești adevărate și unul din luptătorii de rasă ai drepturilor românești, ne părăsește stărnind regrete adânc simțite. Deși de 72 ani, avea sufletul tânăr și entuziast. În at-

mosfera morală a casei și a foii „Libertatea” a crescut marea epocă a eroului Ionel Moța, căzut în Spania pentru idee. Atmosferă desinteresantă, de drapel înălțat curajos în fruntea poporului. În 1902 pusese bazele foii „Libertatea” în Orăștie și a condus-o cu intransigență și consecvență până la sfârșit, când a trecut-o fiului său. Totdeauna am cinstit pe cei doi gazetari tatăl și fiul Moța, iar directorul nostru le-a apărut drepturile de ziariști, atât în ce privește permanentele de cale ferată, când și la înscrierea în Casa de pensuni.

Veșnică fie amintirea lor!

Bulgaria enigmatică

este în centrul atențiunii universale. Va ataca Grecia? Va revendica într’adevăr Macedonia sârbească, așa cum se tem foile jugoslave? O intervenție militară a ei va provoca atacul Turciei — iar desirea acesteia din rezervă va atrage amestecul Rusiei sovietice? Iată o întâmplare posibilă de evenimente apropiate. Pe noi ne-ar interesa îndeosebi soarta românilor balcanici cari se găsesc chiar în regiunea unde se încrucișează interesele Greciei, Albaniei italiene, Jugoslaviei și Bulgariei, cunoscută sub denumirea străveche de Macedonia. De ce nu s’ar crea acea Macedonia românească, stat tampon între cele patru state rivale, amihilând motivele de ceartă și alăgându-ne și noi cu o valoroasă compensațiune.

Parcă mai ieri câțiva publiciști italieni agitau ideea statului macedonean independent și cu hotărârea Dunărea noastră...

Autoritate și libertate

Declarațiunile făcute la 10 Octombrie de Pétain bătrânul și înțeleptul mareșal al Franței actualmente șef al statului și al guvernului, sunt senzaționale. Ele indică o piatră de demarcație între două epoci. A pus jaloanele unei lumi noi, curățită de defectele trecutului. Cu toate că e învinsă, Franța își redobândește prestigiul prin înțelepciunea și demnitatea pe care o pune mareșalului în toate actele sale căutând un nou modus vivendi cu puternica Germanie.

Dacă toate porțile vor fi închise, atunci Franța va ști răbda și suferi. Dacă însă învingătorul își va domina victoria, va ști și Franța să-și domine dezastrul. Dacă o speranță fermă se ivește, atunci Franța va ști uita doborârea și reface ruinele.

Splendide învățăminte! Ne-a prăcut inoșesebi această minunată sinteză: istoria este făcută din alternanțe între perioade de autoritate degenerând în tiranie și perioade de libertate născând licența. — în locul acestor extremități trebuie așezată o conjunctură armonioasă a autorității și libertăților! O cugetare politică prină de miez ce se face demnă de reținut.

O tradiție scumpă

a „Societății de mâine” este cercetarea socio geografică în oricare unghi al românismului. Nu ne vom odihni până ce nu vom regrupa colaborările care să infățișeze autenticul realităților în cari sunt siliți a-și duce existența cele 5 milioane de români rămași dincolo de granițele celor trei amputări recente. E un comandament spiritual pentru noi. Deprinși cu marile bătălii ale dezrobării odată mai, mult vom mobiliza condețele cele mai harmice și mai instruite în slujba națională a românilor de pretutindeni. Repetăm efortul din 1914. Și dreptatea va veni. Întâiu de toate prin propria noastră vrednicie. Prin campanii de război susținută a străinătății vom izbuti să răzbiască adevărul și să ni se facă din nou dreptate!

Două propuneri salvatoare

Ca o concluziune practică a numeroaselor și splendidelor studii publicate de „Societatea de mâine” în decurs de ani, în cele două spinoase probleme ale Transilvaniei: una majoritară (a moșilor) și alta minoritară (a săcuilor) noi ne-am oprit la două soluțiuni rezonabile, simple și extrem de eficiente: înființarea a două județe unul cu capitala în Abrud ca centrul cel mai natural al munților Apuseni (directorul nostru a făcut chiar o comunicare dela tribuna Parlamentului în 1929), iar celălalt în Miercurea Ciuc prin contopirea celor trei mici județe săcuști: Trei scaune, Ciuc și Odorhei) toate trei neavând mai multă populație decât 450.000 suflete (județele Bihor și Timiș cuprind fiecare peste 500.000 suflete) și putându-se da o satisfacție dintre cele mai complete revendicărilor locale minoritare.

Doi spini din corpul României ar fi fost scoși cu o modificare nesemnificativă a reformei administrative. Dar am tocat la urechea surdului. Birocrația administrativă și parlamentară era cu simțul tocit incapabilă să iasă din vraful

hărtilor „curente”. Iar consecințele s'au văzut.

Numai un județ al Moșilor creea mijloacele măsurilor de îndreptare.

Numai printr'un județ minoritar (de sacrificiu, unu din 74 ale țării!) scăpam de piatra de moară a un-gurilor ardeleni.

Politica nu este în esență altceva decât... știință!

Nesocotinață gravă

din partea guvernelor noastre a fost amânarea la calendrele grecești a soluționării problemei minorităților. Nu s'au aplicat hotărârile dema Alba Iulia. S'a căzut apoi în celălalt extrem: în excesul concesiunilor de valma și la întâmplare. A fost o nemerocită pendulare între întrelăsare și copleșire de atențiuni (mai ales în perioada electorală — dovadă și pactul dela Ciucea). Intre cele două poluri — neglijență și vinovăție.

Nu tot astfel a fost atitudinea noastră, a celor dela „Societatea de mâine”. Am considerat problema minoritară ca o problemă de stat și am analizat-o cu grija unei deliberări serioase. În afară de articolele apărute, noi am plănuit o adevărată grupare de publiciști cari să colaboreze frățeste la stabilirea unei desăvârșite armonii între majoritate și minorități. Avem în arhiva noastră proiectele și punctele de atingere și înțelegere. Am pus bazele unui institut de studii și am ținut o serie de ședințe. A fost cea dintâi colaborare organizată între publiciștii români, sași și maghiari. Din partea noastră greui a fost ținut de d-nii Ion Clopotel, Petru Suciu și Ion Băită. Dintre sași au fost pezenți: Neugeboen, Plattner, Holzträger, Brandsch, dr. Speck, dr. Casper, dr. Otto Jäckell, H. Lang, dr. Siegmund, dr. Mueller. Iar dintre maghiari: dr. Bitai, dr. Suloyk dr. Botos, dr. Kádár, Aradi Victor, dr. Paál Arpađ, dr. Gyarfás, Demeter, ș. a. Numai penuria mijloacelor, acei fatați „nervus rerum” ne-a împiedicat să ne intrunim, să scriem și să tipărim cărți, dar aceasta era calea de urmat. Anul 1927 e bogat de eforturile străngerii rândurilor intelectuale în jurul „Societății de mâine” pentru a se așeza o pace adâncă și rodnică pe pământul Ardealului, dar niciodată nu e prea târziu. Și poate că mijloacele nu vor fi refuzate într-o guvernare înțelegătoare și prevăzătoare.

Poseșiunile în Africa

ecuatorială, încadrate în imperiul francez, sunt foarte întinse, cam de patru ori mai mare decât Franța metropolitană. Nu numai pustiuri nisipoase sunt acolo — și acestea împoștate cu oaze de o vegetație bogată și binefăcătoare — ca un „privilegiu” negativ al Franței, ci imperiul dispune de imense pă-

dur, multă vreme nepătrunse, ca de pildă în statul Gabon și în Congo de mijloc. Gabon are cea mai bogată rezervă de arbori, cu esențe variate: arbori de cauciuc, palmieri, pentru uleiul etc. Alte bogății: piei, bumbac, tabac, fildeș. Se explică eforturile extraordinare ale Franței de a-și păstra meatinse coloniile sale africane, luând lupta cu generali disidenți ca de Gaullie.

Cronică diversă

— Aproape 30 milioane ofrandă publică au fost distribuite familiilor ostașilor căzuți și răniților cari au suprimat rebeliunea din 21-23 Ianuarie.

— Un plebiscit — adunare obștească — de o impresionantă unanimitate românească a exprimat încredere Conducătorului Statului General Ion Antonescu salvator al patriei.

— Printr'un decret-lege societățile și uzinele falimosului capitalist Malaxa au fost trecute fără plată în patrimoniul statului.

— Generalul Iacobici, ministrul Apărării Naționale, a caracterizat într-o cuvântare foarte justă pe soldatul român: deprins cu lipsurile și suferințele, rezistent, puțin pretențios, poate face marșuri lungi, are putere de combativitate, serios, modest, temător de Dumnezeu, viteaz, înaccessibil influențelor distrugătoare, se descurajează greu: „scut sigur pentru țara sa pe care o iubește nemărginit”.

— Printr'o ordonanță (no. 1440 din 21 Febr. 1941) președinția Consiliului de Miniștri ungar anulează contractele de cumpărare și vânzare, atacă dreptul de proprietate și chiar dreptul de ipotecă în teritoriile atribuite recent.

— În Iugoslavia s'a produs o lovitură de stat: tânărul Rege Petru II de 17 ani a luat puterea însărcinând pe generalul Dušan Šimović cu însărcinarea guvernului; vechiul guvern a fost întemnițat. Regentul Paul a părăsit țara. Nu pot fi cunoscute încă toate cauzele sociale cari au provocat schimbarea senzațională.

— Exproprierea urbană a proprietăților evrești a fost hotărâtă printr'o lege specială: toate trec în patrimoniul statului. Ministrul de stat Mihai A. Antonescu a întocmit o largă expunere istorică de motive în justificarea legii de importanță epocală.

— Averea Elenei Lupescu a fost trecută prin decret lege în patrimoniul statului fără nici o îndemnițatie, „întreaga avere câștigată prin umilirea meamului”; este o sancționare generoasă... care are scopul de a lăsa în istorie lecția, educatoare a pedepsei moralizatoare — grăește expunerea de motive.

— Lucrările recenzământului încep în 2 Aprilie (cu clădirile), iar în 6 Aprilie cu starea demografică.